

КІНАШ Таїсія Володимирівна

**Економічні санкції як інструмент зовнішньої
політики держав/ Economic Sanctions as an
Instrument of Foreign Policy of States**

спеціальність: 291 - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

освітньо-професійна програма - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
МВСКм-21
Т. В. Кінаш

Науковий керівник:
д.е.н., професор, О. І. Тулай

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ____ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **О. І. Тулай**

ТЕРНОПІЛЬ - 2023

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретична концептуалізація економічних санкцій та їх роль у системі інструментів зовнішньої політики держави	7
1.1. Сутнісні ознаки та зовнішньополітичний вплив економічних санкцій.....	7
1.2. Правові основи застосування економічних санкцій як інструмента зовнішньої політики держави	15
Розділ 2. Практичні аспекти застосування економічних санкцій у контексті реалізації зовнішньої політики держави.....	24
2.1. Накладання санкцій після холодної війни	24
2.2. Особливості санкційної політики Сполучених Штатів Америки	30
2.3. Вплив економічних санкцій на Югославію	34
Розділ 3. Економічні санкції як інструмент стримування російської агресії проти України	45
Висновки.....	58
Списки використаних джерел	Error! Bookmark not defined.

ВСТУП

Актуальність теми. З повною руйнацією біполярності у світі не зменшився надрид сил в системі міжнародної взаємодії. Крім того, світові процеси кінця XX – початку XXI століть характеризуються збільшенням чисельності та частоти міжнародних конфліктів, високим антагонізмом національних інтересів центросилових країн, що в сукупності призводить до значних просторових зрушень у міжнародно-політичному контексті, появи нових викликів безпеці. В результаті, провідні міжнародні актори впродовж 1990-х – 2000-х рр. змушені були покращити принципи та механізми захисту національних інтересів, відкоригувати підтримку національної безпеки, та знайти альтернативу до впливу та ефективності військово-політичних операцій. Серед таких інструментів захисту національних інтересів держав, включно із методологічними розробками «м'якої сили», обширне визнання отримала санкційна політика, що у міжнародних відносинах як результат виплило в примусову дипломатію невоєнного характеру. Поширення цієї практики в політиці наприкінці XX – на початку XXI ст. відбулося через обширну низку обставин.

Таким чином, актуальність теми роботи визначається:

- контрверсійністю, багатовимірністю та водночас масштабністю процесу застосування політики санкцій на світовій арені, високим конфліктним потенціалом її імплементації на глобальному, регіональному й національному рівнях, і в результаті призводить до загрозливого та непробачливого стану політичних світових процесів;
- доцільністю проведення в Україні комплексного аналізу практики застосування політики економічних санкцій у діяльності провідних світових акторів, що дозволить у подальшому в разі потреби мінімізувати її негативні наслідки для вітчизняної дипломатії;
- недостатнім рівнем дослідження цієї проблеми у вітчизняній міжнародно-політичній науці.

Представлена вище актуальність теми праці окреслила наукову проблему, що вирішується у кваліфікаційній роботі, а саме: доцільність застосування політики економічних санкцій як інструмента забезпечення національних інтересів держав, що реалізують їх на односторонньому рівні і в діяльності міжнародних організацій.

Мету і завдання визначено з урахуванням наукової проблеми, актуальності обраної теми і стану її розроблення.

Метою дослідження є застосування економічних санкцій у зовнішньополітичній діяльності держави.

Виходячи з мети дослідження, автор поставив перед собою такі наукові **завдання**:

- на підставі критичного опрацювання українських і зарубіжних джерел узагальнити концептуально-теоретичні погляди в міжнародних відносинах на проблему застосування політики санкцій і сформулювати основні критерії її оптимального використання для захисту національних інтересів держав;
- дослідити особливості застосування політики санкцій державами в рамках ООН під час вирішення таких ключових проблем міжнародної безпеки, як протидія поширенню ядерної зброї і врегулювання збройних міжнародних конфліктів;
- виявити специфіку застосування політики санкцій державами-членами Європейського Союзу;
- охарактеризувати особливості реалізації політики санкцій американської наддержави;
- установити підходи до використання державами односторонньої політики санкцій для захисту їхніх національних інтересів на основі Югославського випадку;
- спрогнозувати і висловити аргументовані рекомендації щодо оптимізації використання економічних санкцій у міжнародних відносинах.

Об'єктом дослідження є міжнародні відносини за постбіполярної доби, а **предметом** - особливості реалізації політики санкцій як інструмента просування національних інтересів держав у постбіполярну добу.

Методологічна основа дослідження. Методи, використані в дослідженні, зумовлені науковою проблемою, визначеними метою і завданнями дослідження. Методологія нашої праці ґрунтується на системному та історичному підходах. Основу даної праці складають загальнофілософські, загальнонаукові, міждисциплінарні методи аналізу. Автор у дослідженні використовував історичний метод, який дозволив простежити еволюцію становлення політики санкцій провідних держав; аналітично-прогностичний, що допоміг під час вивчення специфіки реалізації санкційних заходів спрогнозувати особливості їх використання провідними державами на глобальному і регіональному рівнях для просування цілей зовнішньої політики на початку ХХІ ст.; порівняльний, необхідний для пошуку спільного і відмінного в здійсненні санкційної політики провідних держав світу.

Наукова новизна отриманих дослідження. Визначено, що продовж 1990-х - 2000-х рр. країни-члени ООН здійснили перехід до цільової доктрини політики економічних санкцій, яка характеризувалась поетапним посиленням санкційного тиску на держави-порушниці, не відкидала використання стимулюючих і «м'яких» засобів впливу, мала гуманітарне спрямування. З'ясовано, що європейські країни через санкційний механізм Європейського Союзу здійснюють цільову політику санкцій для реалізації своїх безпекових та економічних інтересів, що пояснюється як специфікою їхнього внутрішнього розвитку, європейськими інтеграційними процесами, так і ступенем підтримки санкційних заходів провідними міжнародними акторами.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що його положення та висновки дозволяють проникнути в глибинну природу й сутність такого інструмента міжнародного впливу, як політика санкцій; виявити її справжнє місце в системі сучасних механізмів міжнародно-політичного впливу. Робота дозволяє також більш

рельєфно з'ясувати ефект дії різного роду санкцій на дипломатію країн із різним статусом, архітектуру міжнародної безпеки та характер співпраці державних і недержавних суб'єктів в умовах подальшої ерозії Вестфальської моделі політичної картини світу і наростання тенденцій холодної війни в системі взаємодії між державами Заходу та росією.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота загальним обсягом 64 сторінки формується зі вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків, списку використаних джерел – 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ ТА ЇХ РОЛЬ У СИСТЕМІ ІНСТРУМЕНТІВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Практика економічних санкцій не є новою в міжнародних відносинах, проте ХХ століття особливо наповнене на санкційні втручання. Їхнє використання санкцій від двох інцидентів у 1920-х роках до понад 20-ти у 1980-х роках. Маючи надію на їх широке використання, традиційна наукова думка полягає у тому, що санкції - це надзвичайно невіддале досягнення в розрізі політичних цілей.

Тим не менш, кількість випадків, в яких вони були задіяні протягом першої половини 1990-х років, дозволяє сформулювати висновок про постійно зростаючу популярність санкцій. Це також демонструє чіткі відмінності від попередніх десятиліть. Хоча більшість санкцій, які застосовувалися раніше, були односторонніми і запровадженими Сполученими Штатами, сьогодні вони переважно багатосторонні та введені Організацією Об'єднаних Націй. Це свідчить про те, що знайдено нову, недорогу та потужну зброю проти провокативних акторів на міжнародній арені

1.1. Сутнісні ознаки та зовнішньополітичний вплив економічних санкцій

У сфері міжнародних відносин санкції - це економічний тиск, який можна застосувати замість військового. Найпоширеніші приклади включають в себе фінансові санкції, замороження активів, заборона виїзду з-за межі країни, обмеження та ембарго на зброю» [21 p.100].

Пропонувати економічні винагороди чи приховувати економічні переваги для того, щоб змусити міжнародних гравців робити те, чого вони інакше б не зробили, означає використовувати санкції як інструмент

зовнішньої політики, і, згідно з Болдуїном, це найкраще визначає економічну державну майстерність. Методи управління державою як спроби державного впливу, мають три основні компоненти. Інструмент економічної політики переважно базується на перемовинах (дипломатія) або силі (військове управління державою), економічне управління державою що містить в собі інструменти ,які спрямовані на вплив по виробництву та споживанні.

Більше того, існує можливість, де сфера впливу спрямована на певних міжнародних суб'єктів, і таких суб'єктів часто називають ціллю. Також, спроба впливу стосується певного аспекту поведінки об'єкта, який країна-відправник сприймає як небажаний і хоче змінити. Його також можна назвати - ціль. Варто зазначити, що політична якість дії є функцією відношення загального впливу, але вона не є функцією масштабу. Це означає, що бажання вплинути на ставлення іншої держави до прямих іноземних інвестицій є не менш політичними, ніж спроба вплинути на підтримку прав людини.

Економічне державне управління фактично використовують для здійснення економічної влади. Воно використовується, щоб нав'язати загрозу чи завдати шкоди матеріальності об'єкту, де в результаті цього «ціль», під гнітом зобов'язань, діє за неприйнятною для себе політикою та/або провокуванням політичної дезінтеграції. Проте санкції не обов'язково повинні бути жорсткими, щоб працювати [6 р. 372]. Автор має на увазі те, що вони можуть діяти через позаекономічні методи влади. Торговельні обмеження можуть успішно натякнути на загрозу вторгнення, навіть якщо їхній економічний вплив є незначним, тоді як порушення прав людини може більше впливати на моральний статус у міжнародному співтоваристві, ніж на економічний добробут.

Таблиця 1.1.

Типологія цілей санкцій

	Малі цілі	Масштабні цілі
Стимування	Військові можливості	Економічна війна
Антиагресія	Політика (наприклад, тероризм, розповсюдження)	Війни, навали

Внутрішньополітичний вплив	Демократизація, права людини	Зміна режиму
----------------------------	------------------------------	--------------

У таблиці 1.1. наведено типологію, засновану на меті та масштабі цілей санкцій. Основні відмінності полягають у трьох різних намірах:

- стримування, обмеження військових та інших відповідних можливостей держави-мішені з обмеженням її здатності спричинити конфлікти;
- антиагресія, стримування або примушення держави-мішені утриматися або припинити військові чи інші агресивні дії;
- внутрішньополітичний вплив, примусова зміна внутрішньої політики чи політики цільової держави.

Стимування військового потенціалу є більш обмеженою сферою призначення, ніж масштабна економічна війна; примусова зміна агресивної політики, такої як тероризм чи розповсюдження зброї масового знищення, є більш вузькоцільовою, ніж її стримування або вимагання припинити війну чи вторгнення; тиск на демократизацію чи захист прав людини є більш обмеженим, ніж примусова зміна правлячого режиму [1].

До підходу HSE ми можемо використовувати залежну зміну як міру того, як саме актор досягає своїх цілей за прийняту вартість. Проте операціоналізація таких термінів у методологічно обґрунтований спосіб є складнішою, ніж зображує їх порядкову шкалу від 1 до 4. Ключовими є три чинники – диференціація, чиста оцінка та відносність - кожен із якими має свої проблеми, які необхідно подолати.

Диференціація: вимірювання успіху та невдачі необхідно диференціювати в двох аспектах. Одна трапляється в тому, що часто переслідуються численні цілі, причому одні досягаються більшою мірою, ніж інші. Цілі в таблиці 1.1 зовсім не є взаємовиключними; багато випадків санкції включають більше ніж одну з цих цілей. Інша проблема в необхідності вимірювання недихотомічних термінів навіть у застосуванні до успіху/невдачі в конкретній меті. Досі важко знайти шанси повної перемоги у війні, не кажучи вже про такий інструмент прямого прибутку, як економічні санкції.

Застереження в тому, що слід уникати занадто мінімалістичних критеріїв. Хоча наші аналітичні показники мають бути оцінені, щоб закріпити, чи досягти чогось, навіть якщо все не так, не слід установлювати занадто низьку планку.

Чиста оцінка: чиста оцінка враховує завдані витрати, а також отримує прибутки. Викликало б велике занепокоєння, якби єдиний наслідок неефективних санкцій був несприятливим, тобто вони просто не досягли цілей, для яких вони були призначені. Однак результат може бути не лише несприятливим, а й чисто негативним з точки зору витрат, де в остаточному підсумку вони не відповідають одному чи декільком із чотирьох аспектів:

- присутній зворотний ефект і вплив на політичну інтеграцію, зміцнюючи волю людей, що опинилися у боротьбі, до опору;
- виникнення гуманітарної кризи в цивільного населення, що робить «цивільний біль» набагато більшим, ніж будь-яка «політична вигода»;
- перехресний вогонь, напружені відносини з ключовими союзниками;
- постріл у ногу з великими витратами, завданими собі [48].

Відносність: оцінка має бути відносною щодо інших доступних варіантів політики. Те, що санкції досягли чи ні і якою ціною, необхідно порівняти з плюсами та мінусами доступних альтернативних політичних стратегій. Як правильно наголошує Болдуїн, «вироблення політики після прийняття рішення, а рішення щодо вибору альтернативних напрямків дії. Переваги та недоліки різних варіантів політики набувають значення наперед у порівнянні з варіантами» [6]. Це також є моментом, якому політика приділяє велику увагу. Якщо не санкції, то що? Застереження тут виникає в тому, щоб санкції не стали варіантом замовчування, до якого вдавалися більше на основі інших негативних варіантів, ніж будь-якого систематичного чи переконливого аналізу ймовірної ефективності самих санкцій. Якщо американський президент справді обирає між санкціями та політичною відповіддю з високою ймовірністю війни, відносні переваги варіанту санкцій очевидні. Хоча варіант санкцій часто виправдовується таким чином, проте реальність буває набагато складнішою. Як

стверджує Олександр Джордж щодо дипломатії примусу, відносно привабливості певного варіанту політики гарантовано з іншими не слід плутати з оцінкою його власної доцільності та корисності [1 р. 250]. Таким чином, слід поставити питання щодо відносності інших варіантів політики, але відповіді не прийняти апріорі.

На додаток до методологічної складності, яку створюють ці фактори, необхідні суворі вимоги до даних, якщо потрібно досягти аналітичної надійності та валідності. Це ще одна з методологічних проблем дослідження HSE. Емпіричні дані, на яких автори HSE базують своє кодування відмінків, обмежено обмежені, досить несистематичні, часто дуже вибрані та здебільшого з вторинних джерел.

Існує велика схожість із концепцією дипломатії примусу Олександра Джорджа, а також із працею Т. Шеллінга про військово-політичний торг [2]. Усі ці стратегії мають компоненти примусу, але використовують таким чином і зберігаються на таких рівнях, які передбачають спонукання, а не повне й силове примусове виконання вимог.

Для санкцій це означає як економічний вплив, так і передачу політичної довіри. Санкції повинні завдавати шкоди. Цільова держава повинна відчувати свій економічний вплив, якщо і коли вони будуть нав'язані, або, якщо все буде перенесено на стадії загрози, будь переконаною, що це буде. Дослідження HSE показало різницю в середньому рівні економічного впливу між успіхом (2,4 відсотка від валовий внутрішній продукт) і невдачі (1,0 відсотка). Крім того, Т. Кліфтон Морган і Валері Швебах піддали HSE більш чистий аналіз даних та виявили власний зв'язок між витратами та ефективністю [49]. Це не означає, що ефективність санкцій чітко корелює з економічним впливом. Порівняння Кіршнером санкцій США 1960 – 1962 років проти Домініканської Республіки та санкцій 1987 – 1989 років проти Панам є прикладом більшого політичного впливу у випадку з меншим, хоча й значним, економічним впливом [34]. Зрозуміло, що якщо цільова держава повинна брати до уваги значний економічний вплив, незалежно від того, відчувається, що очікується, це вплине

на її політичні рішення. Крім того, крім іншого матеріального впливу санкцій, політична довіра вступає в дію як питання передачі сильного відчуття волі та сприяння державо-відповідальності зробити все необхідне для досягнення відповідності. Має бути зрозуміло, що держава-відправник продовжуватиме курс накладених санкцій і посилювати їх до підвищеного рівня, якщо це необхідно, а також вживати інших примусових заходів, якщо це необхідно. Також недостатньо для відправника заявити про довіру; ключем є сприйняття цільової держави.

Таблиця 1.2.

Санкції як примусовий торг: аналітична основа

Основні фактори	Розміри
Політична економія санкцій	Альтернативне торговельне партнерське співробітництво
	Цільова державна оборона
	Обмеження стану відправника
Розробка стратегії санкцій	Цілі
	Націлювання
	Примусове виконання
	Більш широкий контекст політики

Дві основні групи факторів є ключовими для ефективності санкцій як примусової стратегії переговорів: політична економіка відносин між ключовими учасниками та дизайн стратегії, за якою складаються санкції.

Коли справа доходить до військової стратегії, питання про розробку стратегії задаються як само собою зрозуміле. Вони також повинні бути, але часто ні, коли йдеться про санкції. Тут вони включають чотири основні компоненти: визначення цілей, як уже було сказано спочатку; стратегія націлювання; заходи примусового виконання; і ширший політичний контекст, частиною якого є санкції.

Цілі санкцій

Цілі військового стримування мають дві невід'ємні переваги, але також і один суттєвий недолік. Переваги полягають у тому, що цільові держави мають менше варіантів самозахисту через обмежену здатність внутрішньої заміни складних технологій і унікальних матеріальних засобів, які відмовляються, і те,

що сильна національна безпека може допомогти обмежити внутрішнє обмеження в державі-відправнику. Недоліком є те, що ці санкції особливо вразливі для держави-мішені, які знайшли хоча б одного альтернативного торговельного партнера, який може забезпечити її необхідним військовим потенціалом, таким як обладнання та технології для ядерної та іншої зброї масового знищення.

З іншого боку, економічне стимулювання створює труднощі в усіх трьох політико-економічних вимірах. Її тиск вимагає ще ширшої співпраці з альтернативними торговими партнерами, але погіршує націленість спільних інтересів. Образ ворога, який «намагається задушити нас», живе прямо в націоналістичних закликах цільових державних лідерів.

Крім того, цільові групи боротьби з агресією та внутрішньополітичним впливом вимагають не тільки натиску на можливості, але й ефект на політичну поведінку, де успіх вимагає як економічного впливу, так і перетворення на політичний вплив. Це робить їх більш залежними від трансмісійних змін у цільовому стані, за допомогою яких економічне заперечення перетворюється на політику чи політичні зміни. Крім того, вони мають ті ж труднощі щодо пропорційності, як і інші обмежені стратегії примусу.

Стратегія націлювання

Із основних пунктів згоди в літературі є те, що санкції, які є всеосяжними за обсягом, а також вирішальними в їх застосуванні, є більш ефективними, ніж часткові санкції, які посилюються [44]. Звичайні аргументи на отримання ширшого підходу полягають у тому, що він являє собою зважений метод управління конфліктами в масштабі багатосторонньої співпраці. Проте мінус виникає в тому, що такий підхід підриває примусову здатність санкцій, обмежуючи їх безпосередній економічний руйнівний вплив, створюючи політичне послання з меншою рішучістю, надаючи об'єкту час для створення оборонних засобів протидії.

Конкретний і навмисний політичний вибір щодо націлювання санкцій на певні сектори, які вважаються економічно стратегічними, відмінні від простого збереження часткових санкцій. Попередні випадки з націленням на певний

сектор показують, що нафтові санкції були найуспішнішими. Санкції 1973 року Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК), які, як назвав Лондонський Міжнародний інститут стратегічних досліджень, мали успіх «на найвищому політичному рівні», досі працюють [31]. Та протилежність – у справі Муссоліні-Ліги Націй саме небажання британців і французів ввести ембарго на нафту приречило санкції. Цитується, що сам Муссоліні сказав Гітлеру через три роки, що якби на його поставки нафти було накладено ембарго, «мені довелося й наказати вийти з Абіссинії за тиждень» [28].

Примусове виконання

Плинні санкції не тільки пом'якшують економічний вплив, а й підривають політичну довіру. Роль ООН у забезпеченні санкцій за часи холодної війни була більше на папері, ніж на практиці. У 1951 - 1952 роках було створено механізм під назвою «Комітет колективних заходів», щоб вирішити проблему забезпечення виконання, але його рекомендації були поховані під загальним паралічем такого типу дій холодною війною [33]. В американсько-радянському випадку стався серйозний витік контролю над передачею технологій, особливо технологій подвійного використання, які досягли Радянського Союзу наприкінці 1970-х – початку 1980-х років [50]. Це також було серйозною проблемою з Іраком у 1980-х роках, припинивши режим Саддама Хусейна, скориставшись слабкістю західного примусу, щоб створити глобальну мережу підставних компаній та інші засоби для придбання технологій, пов'язаних зі зброєю масового знищення, таким чином придбавши заборонені можливості та завдавши шкоди щодо загальнополітичної довіри до Заходу [32].

Більш широкий політичний контекст

HSE використав термін «супутня політика», щоб підкреслити, що санкції рідко, якщо взагалі застосовуються самі по собі, і, таким чином, окрім усіх наведених вище специфічних критеріїв санкцій, частково ефективно залежні від інших компонентів, які містять ширший контекст політики. Аналітичні, гібнопозитивні та гібнонегативні методологічні проблеми часто виникають через

неврахування цього ширшого контексту політики та приписування чи звинувачення санкціями, які стосуються іншого аспекту політики.

З точки зору політики це можна перервати одним із двох шляхів. Першим із питань довіри та того, чи ширший політичний контекст змушує цільову державу сприймати санкції як відхід від використання військової сили або як крок назустріч. Сприйняття ознаки слабкості є ризикованими, коли санкції є результатом політичних дебатів, які висловлюють сумніви, якщо не відмовляються, щодо більш примусових заходів; сприйняття рішучості є можливо більш вірогідним, коли санкції досягаються, як перший крок і в рамках ширшого політичного повідомлення щодо інших більш жорстких дій, які, ймовірно, перевіряють на дотриманість.

Інший ключовий аспект виникає в тому, як палиця санкцій пов'язується з будь-якими пряниками, які пропонуються як стимули. Тут проблема може полягати в тому, що спонукання надто сильні та/або занадто швидкі, щоб палиця мала необхідну довіру, або в тому, що їх недостатньо для забезпечення балансу стратегії переговорів.

1.2. Правові основи застосування економічних санкцій як інструмента зовнішньої політики держави

Перше зареєстроване застосування санкцій відбулося в 432 році до нашої ери, коли Афінська імперія заборонила торговцям з Мегари відвідувати свої ринки, тим самим задушивши економіку суперницького міста-держави. Однак лише в XX столітті використання економічних санкцій стало більш помітним.

Ліга Націй, а згодом Організація Об'єднаних Націй відіграли ключову роль у формуванні санкцій на початку 20-го століття, часто ліниво накладаючи такі заходи на країни, коли вони хотіли змусити дотримуватись певної зовнішньополітичної цілі. Санкції, сформовані для країни є формою обмежувальних заходів, що застосовуються одним зовнішньополітичним актором або юридичною особою до іншої з метою обмеження торгівлі та ділових

відносин цільової країни. Куба, Іран, Лівія, Північна Корея, Сирія та В'єтнам – країни, на які накладено національні санкції.

Запровадження санкцій може мати величезний негативний вплив на економіку та гуманітарний добробут країни-мішені. Як визнав Кофі Аннан, колишній Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй у своїй доповіді в ООН за 1997 рік, санкції на національному рівні, як правило, завдають найбільшої шкоди вразливим цивільним групам і можуть завдати великої побічної шкоди третім державам.

Широко поширене занепокоєння щодо негативного впливу санкцій на національному рівні призвело до появи «цілеспрямованих» або «розумних» санкцій на початку XXI століття після терактів 11 вересня у Сполучених Штатах у 2001 році. Цільові санкції спрямовані на зменшення побічної шкоди населенню в цілому та третім країнам шляхом націлювання на конкретних осіб або організації, які вважаються відповідальними за протиправну поведінку. Вважається, що цільові санкції були натхненні справою Піночета та судовими процесами над боснійськими воєнними злочинцями, тому що цілеспрямовані санкції були породжені зростаючим акцентом у міжнародному праві на індивідуальній відповідальності тих, хто перебуває при владі, за незаконні дії держав. Цей розвиток подій посилив ефективність санкцій як інструменту зовнішньої політики. Проте занепокоєння щодо їх впливу на права людини залишається. Дійсно, Європейський суд з прав людини поставив під сумнів законність цільових санкцій ООН і визнав, що вони порушують ключові процесуальні права, закріплені в Європейській конвенції з прав людини (ЄКПЛ), наприклад право на справедливий суд (стаття 6) і право на ефективний засіб правового захисту (стаття 13) [40].

Забезпечення виконання основних правил

Протягом більшої частини історії санкції стосувалися того, що уряди вирішували блокувати або забороняти торгівлю, фізично призначену для іншої країни. Вони почали розвиватися ближче до кінця XIX століття. У Європі мирне

суспільство почало обговорювати зло війни та пацифістські альтернативи. Санкції вважалися альтернативою війні.

У XIX столітті економічні санкції склалися з блокади, яка передбачала розгортання військ країною або коаліцією для блокування портів інших країн, з якими вони не воюють. Більшість використовувалися під час війни. Однак тихоокеанські блокади, або ті, що використовуються між державами на мирних умовах, також реалізовувалися, щоб змусити країни сплачувати борги або врегулювати інші конфлікти [26].

З наближенням Першої світової війни офіційні особи почали розглядати, як найкраще звернути глобалізацію проти ворогів Британії. Історик Ніколас Ламберт задокументував [39] як британські військово-морські чиновники розглядали радикальні заходи, щоб швидко покласти край очікуваній війні, вирізавши Німеччину та її союзників із світової економіки. Їхні амбіції так і не були реалізовані, але під час війни Британія та Франція заблокували Німеччину та її союзників, намагаючись знищити їхню економіку ресурсів і своїх громадян продовольства. Німеччина, зі свого боку, використовувала підводні човни, щоб зірвати трансатлантичне судноплавство.

Після Першої світової війни або Великої війни заклики до пацифізму знову набули популярності. Президент США Вудро Вільсон сказав про санкції: «Застосуйте цей економічний, мирний, тихий, смертельний засіб, і не буде потреби в силі». Інші кажуть, що людські та фінансові витрати на військову силу для примусу стали непомірно високими. Хоча Сполучені Штати ніколи не приєднувалися, Вільсон допоміг у створенні Ліги Націй, попередниці ООН.

Ліга починалася з припущення (яке поділяли як переможці, так і переможені), що блокада «була вирішальною для результату війни». Можливо, це припущення було частково помилковим. Наслідки блокад були жахливими: у Центральній Європі від голоду чи хвороб через блокаду померло 300-400 тис. осіб, а в Османській імперії – 500 тис. Малдер стверджує, що блокада не зіграла вирішальної ролі в поразці Німеччини. Проте загальне переконання, що економічна зброя спрацювала, спонукало її прихильників розглядати її як

обіцянку, а її цілі – як загрозу. За лігою лежала віра в те, що загроза санкцій може підтримати мир між націями. Це була надзвичайно амбітна мета, але вона була визначена обмежено. Санкції будуть застосовані до воюючих держав, але вони не використовуватимуться, наприклад, для того, щоб змінити поведінку держав щодо власних громадян. І іноді санкції ліги спрацьовували. Загроза дії згідно зі статтею 16 утримала Югославію від війни проти Албанії, а Грецію – від військових дій проти Болгарії.

Повноваження застосовувати санкції були включені в Угоду Ліги. Найменш успішні санкції були вжиті в 1935 році, коли Ліга Націй об'єдналася з Великобританією проти Італії після того, як вона вторглася в Ефіопію. Санкції провалилися, оскільки інші європейські країни не дотримувалися обмежень Ліги.

Однак ці ідеї нагадують початок багатосторонніх санкцій з декількох країн, які працюють разом, щоб накласти санкції на іншу країну. Односторонні санкції, навпаки, вводяться однією країною проти цілі.

Згодом, після завершення Другої світової війни, у 1945 році було створено Організацію Об'єднаних Націй, і санкції були офіційно визнані в Хартії як інструмент зовнішньої політики.

Під час холодної війни уряди вводили санкції частіше, ніж у попередні десятиліття. Сполучені Штати, як одна з двох наддержав, запровадили значно більше санкцій, ніж будь-яка інша країна. Лише в 1990-х роках, після закінчення холодної війни, односторонні санкції почали замінюватися багатосторонніми міжурядовими коаліціями. У той час як США продовжували лідирувати з найбільшою кількістю санкцій, Західна Європа, особливо Сполучене Королівство, почала відігравати більш активну роль.

Що стосується економічних витрат, які зазнали сторони, країни нечасто вводили санкції, якщо їхнє населення понесло серйозні витрати. Основні винятки з цього загального правила включають санкції, накладені союзними силами проти Німеччини під час Першої та Другої світових війн, Лігою арабських держав проти Ізраїлю, СРСР проти Китаю між 1960 та 1970 роками та, можливо, Сполученими Штатами та ООН. проти Іраку з 1990 року. Проте в останні

десятиліття середній тягар для країни, яка запроваджує санкції, був ще нижчим. Нещодавні приклади випадків, коли вплив санкцій на країну, яка їх запровадила, був незначним, навіть якщо наслідки були досить всеохоплюючими для цільової країни, активно виражають Сполучені Штати проти Болівії (1979-1982), Нідерланди та Сполучені Штати проти Суринам (1982-1988), Сполучені Штати проти Гаїті (1987-1990), Японія, Західна Німеччина та Сполучені Штати проти Бірми (1988) і Сполучені Штати та Великобританія проти Сомалі (1988). В останні роки економічні санкції, які були найдорожчими для країни, яка запровадила санкції, включають санкції, накладені Сполученими Штатами на СРСР (1980-1982), Панами (1987-1990) та (разом з ООН) на Ірак (1990).

ООН запровадила найгучніші санкції проти Іраку між 1990 і 2003 роками, що призвело до війни в Перській Затоці. З 1990 року санкції часто були націлені на політичних лідерів, наркобаронів і терористів, щоб зменшити гуманітарні наслідки в результаті всеосяжних санкцій в Іраку [26].

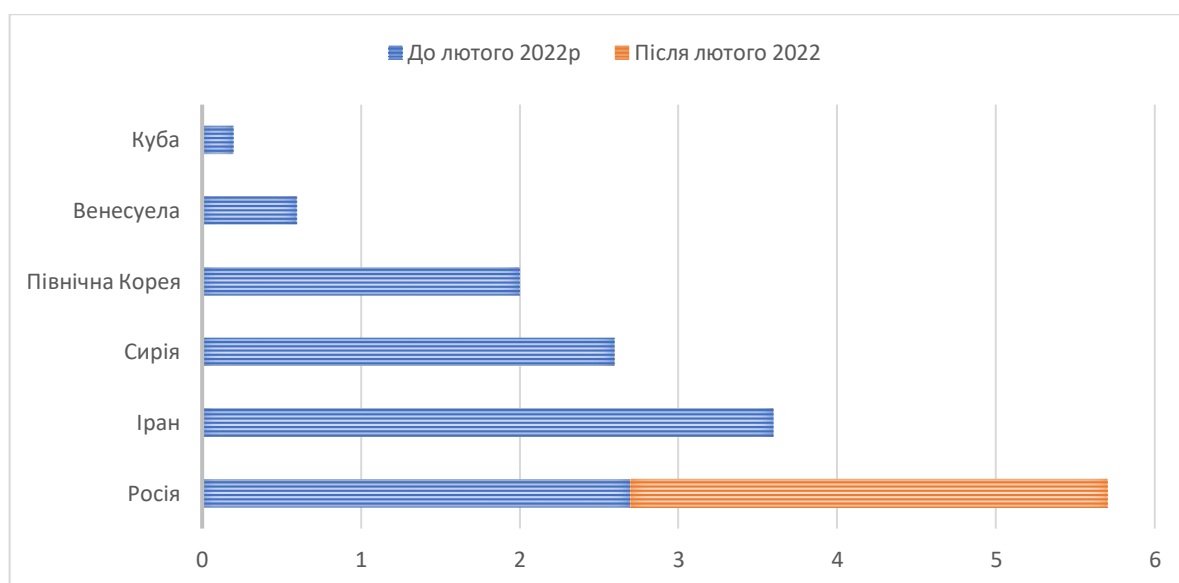

Рис. 1.1. Варіювання санкційної політики згідно з даними Bloomberg (складено автором на основі джерела Castellum.ai.)

Пакт Ліги Націй і Статут Організації Об'єднаних Націй передбачають санкції проти незаконного застосування сили. Контекстні санкції Організації Об'єднаних Націй також були пов'язані із захистом прав людини, але до 1979 року було зафіксовано кілька випадків застосування санкцій. До короткого списку увійшли санкції Ліги Націй проти Італії з 1935 по 1936 роки, санкції ООН

проти Зімбабве з 1966 по 1979 роки та ембарго на поставки зброї проти Південної Африки з 1977 року.

За останні три роки західні уряди запровадили санкції проти Ірану, Радянського Союзу, Польщі та Аргентини. Ці справи дали багато нового матеріалу для аналізу ефективності економічних санкцій у досягненні поставлених цілей. Вони також підняли питання про тенденції та закономірності, зокрема про те, наскільки ці заходи мають авторитетний статус і підтримують суспільні цінності.

Протягом 20 років різні санкції успішно застосовуються для вирішення різноманітних проблем національної безпеки, таких як:

- Перешкоджання Ірану використовувати міжнародну фінансову систему та комерційні ринки для отримання доходу від продажу нафти та іншої діяльності, яка підтримує розповсюдження його ядерної зброї та балістичних ракет і підтримку терористичної діяльності. Ці санкції підштовхнули Іран до столу переговорів щодо його ядерної програми в 2015 році.

- Захист лівійських активів на десятки мільярдів доларів від незаконного привласнення колишніми урядовцями після громадянських заворушень і падіння режиму Каддафі в 2011 році.

- Визнання понад 1600 фізичних та юридичних осіб терористами після інциденту 11 вересня, націлювання, викриття та підлив групи терористів.

На 48-й сесії Ради з прав людини 16 вересня 2021 року Мішель Бачелет, Верховний комісар ООН з прав людини, закликала уряди переоцінити та критично переосмислити застосування санкцій, щоб уникнути негативного впливу на права людини.

У своїй заяві в Раді з прав людини пані Бачелет підкреслила серйозний вплив економічних санкцій, спрямованих на цілу країну чи сектор, на найбільш уразливих верств населення країни, які «не вчиняли злочинів і не несуть відповідальності за неналежну поведінку». Пані Бачелет зазначила, що відсутність належної процедури під час запровадження санкцій на основі країни дозволила тим, хто «націлений на них», «отримувати вигоду через режими

санкцій щодо азартних ігор» і наживатися «на економічних викривленнях і запроваджених ними стимулах».

Також вона пояснила, що каральні обмеження щодо банків і фінансових установ призвели до надмірного виконання вимог, що в деяких випадках створювало перешкоди для імпорту основних продуктів харчування та медичних товарів і «ризикувало спричинити більше страждань і смертей, а також ширше поширення інфекції у всьому світі». Вона додала, що «фізичні та юридичні особи, які підпадають під такі санкції, часто мають мізерний судовий процес, перш ніж потрапити під такі режими, і часто не мають жодного ефективного засобу звернення до будь-якого механізму оскарження зобов'язань або покарань, які застосовуються проти них».

Ні для кого не секрет, що економічні санкції є потужним інструментом зовнішньої політики. Уряди, які прагнуть вплинути на поведінку держави в ситуаціях, коли дипломатії недостатньо, а військове втручання вважається надто ризикованим, регулярно покладаються на економічні санкції для досягнення своїх політичних інтересів. Так само ні для кого не секрет, що економічні санкції можуть мати і мали прямий і жахливий вплив на повсякденне життя та бізнес звичайних цивільних осіб. Ставлення під сумнів законності цільових санкцій і відповідності основним правам у поєднанні з тим фактом, що санкції на основі країни залишаються в силі, підкреслює, що несприятливий вплив санкцій на основні права людини продовжує відчуватися багатьма донині.

Підсумовуючи вищезгадану інформацію, можемо скласти висновок що Конкретний і навмисний політичний вибір щодо націлювання санкцій на певні сектори, які вважаються економічно стратегічними, відмінні від простого збереження часткових санкцій. Санкції рідко застосовуються самі по собі, і таким чином частково ефективно залежні від інших компонентів, які містять ширший контекст політики. Аналітичні, гібнопозитивні та гібнонегативні методологічні проблеми часто виникають через неврахування цього ширшого контексту політики.

З точки зору політичного аспекту це змушує цільову державу сприймати санкції як відхід від використання військової сили або як крок назустріч.

Інший ключовий аспект виникає в тому, як змушення до санкцій пов'язується з будь-якими бонусами, які пропонуються як стимули. Тут проблема може полягати в тому, що спонукання надто сильні та/або занадто швидкі тому, що їх недостатньо для забезпечення балансу стратегії переговорів.

Оскільки все більше урядів прагнуть збільшити й урізноманітнити тип економічних санкцій, які вони запроваджують, необхідно докласти таких же, якщо не навіть більш пильних зусиль, щоб гарантувати, що режими санкцій обмежувальних заходів забезпечують дотримання прав людини та сприяють підзвітності. За словами Верховного комісара ООН з прав людини, «права людини не можуть бути належним чином захищені, якщо санкції та засоби примусу самі порушують їх».

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Європейський Союз запроваджує санкції як частину своєї Спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Оскільки не має спільних військових сил, багато європейських лідерів вважають санкції найпотужнішим інструментом блоку зовнішньої політики ЄС. Політика санкцій повинна отримати одностайну згоду держав-членів у Раді Європейського Союзу, органі, який представляє лідерів ЄС.

З моменту свого заснування в 1992 році ЄС наклав санкції понад тридцять разів (на додаток до тих, які були встановлені ООН). Аналітики кажуть, що комплексні санкції, накладені блоком на Іран у 2012 році, які він пізніше скасував у 2015 році в рамках ядерної угоди, стали поворотним моментом для ЄС, який раніше намагався обмежити санкції конкретними особами чи компаніями.

Окремі держави ЄС також можуть самостійно вводити судові санкції в межах своєї національної юрисдикції.

2.1. Накладання санкцій після холодної війни

Із закінченням «холодної війни» зникли стратегічні причини для введення санкцій, які існували через суперництво наддержав. У поєднанні з серйозними економічними проблемами всередині країни росія стала набагато рідше допомагати країнам, які постраждали від санкцій США, як це було раніше з Кубою. Не менш важливо те, що завершення холодної війни, здавалося, відкрило двері для безпрецедентного рівня міжнародного співробітництва. Що стосується Організації Об'єднаних Націй, ця співпраця викликала сподівання, що вона нарешті може діяти в справжньому дусі Статуту ООН і що на широке використання права вето, яке зробило Раду Безпеки безсилою діяти під час холодної війни. Війна була б завершена [29 р. 174]. Це стало очевидним у

застосуванні багатьох сторонніх економічних санкцій, які фактично були колективними примусовими заходами (стаття 41, розділ VII Статуту ООН). Стаття 41 була застосована вперше в історії ООН у грудні 1966 року, коли були прийняті комплексні економічні, фінансові та дипломатичні заходи проти расистського режиму Південної Родезії. За відсутності подібного консенсусу в Раді в 1977 році проти Південної Африки можна було запровадити лише обов'язкове ембарго на поставки зброї. Протести після вторгнення в Кувейт 2 серпня 1990 року проти Іраку (1990) були введені санкції Федеральної Республіки Югославія (1992, скасована в 1960) і Лівії (1992). Вони були введені в Сомалі в 1992 році та Гаїті в 1993 році, але були скасовані після невдалого військового втручання (Сомалі) і коли демократично обраний президент також повернувся до влади (Гаїті).

Що стосується того, чи перетворюється більший економічний вплив на успіх політики, то з ряду причин, включаючи методологічні проблеми, які були порушені раніше, ця історія успіхів і невдач санкцій є більш неоднозначною, ніж це часто визнають прихильники чи опоненти. Є кілька серйозних успіхів, але деякі обмежені та некваліфіковані. Існує багато помилок, проте деякі з них викликають недостовірні негативні питання про те, чи могли б санкції спрацювати, якби не було помилок.

Ірак: обмежений і кваліфікований успіх

Щодо першої великої фази санкцій, викладених на Ірак, відразу після його вторгнення в Кувейт у серпні 1990 року, оцінка є переважно негативною. Санкції, вперше встановлені Резолюціями Ради Безпеки ООН 661 і 665, справді мали цінність як негайну відповідь на вторгнення Саддама та вираз найбільшої багатосторонньої підтримки. Але ступінь зовнішньополітичного впливу, спрямованого на те, щоб змусити Саддама вийти з Кувейту, була непропорційною обмеженим інструментом, який становив навіть всеосяжні багатосторонні санкції, затверджені ООН. Саддам також зміг використати багатство, яке він нагромаджував у кувейтській економіці, як цільовий захист держави для послаблення економічного впливу санкцій, прийнятих у короткостроковій перспективі.

Що стосується санкцій після війни в Перській Затоці, то певний успіх можна віднести до мети військового стримування. На те, що проблема іракської зброї масового знищення ще не повністю вирішена, проте мала вирішальне значення для роботи ЮНСКОМ з роззброєння [3]. Більше загального економічного заперечення, яке коштувало Іраку приблизно 120 мільярдів доларів у вигляді втрачених доходів від нафти, також стало чинником, після чого, як зазначає Ерік Мелбі, ці доходи «цілком імовірно знову призведуть до значних витрат Іраку на наступну військову зброю» [22]. Таким чином, висновок про те, що без санкцій Ірак був би ще більшою військовою загрозою, ніж є досі, є одним із менш невизначених контрфактичних аргументів.

Протест підтримати цей успіх з часом стає все важче й важче. Крах ЮНСКОМ у 1998 році викликав занепокоєння щодо незавершеної справи щодо іракської загрози масового знищення зброї, а також щодо можливих нових неконтрольованих досягнень. Хоча крах ЮНСКОМ більшою мірою пояснюється недоліками та невдачами інших аспектів стратегії США та Заходу, це є прикладом проблеми, яка відображається, коли час не використовується ефективно. Крім того, відновленням своєї ролі альтернативного торгового партнера для Іраку росія постачає ряд військового обладнання, включаючи ракети що є одним із недоліків санкцій. Хоча про деякі такі продажі озвучувалося раніше, вони, очевидно, суттєво зросли на початку 1999 року, після чого наростала втома від санкцій та інші політичні заяви мали свої слідки [8]. Таким чином, успіх послаблення санкцій проти Іраку під час військового стримування найкраще оцінити як суттєве, але таке, що розмивається.

Щодо мети змінити режим (тобто допомогти повалити Саддама), то санкції мали певні зворотні слідки. Не можна насправді назвати цей політико-інтегруючий ефект у термінах, які Галтунг ввів ще у випадку з Родезією, враховуючи невольовий характер політики такого жорстокого диктатора, як Саддам. Тим не менш, санкції стали об'єднуючим центром і цапом відпущення для спрямування народного невдоволення на антиамериканізм. Вони також призвели до негативного впливу на таємну стратегію 1995-1996 років, яка

працювала з курдами на півночі Іраку. Подальше ослаблення курдської економіки, спричинене санкціями, спричинило конкуренцію за обмеження економічних ресурсів, що загостило давнє фракційне суперництво між Курдською демократичною партією і Патріотичним союзом Курдистану. Розкол між ними настільки розширився, що до середини 1996 р. Патріотичним союзом Курдистану уклад зручний союз з Іраном, у свою чергу спонукавши союз фактично просити Саддама та його військові сили воювати на їхньому боці, що спричинило серйозну кризу для політики США.

Підводячи підсумок, випадок з Іраком є прикладом необхідності диференціації між іншими цілями санкцій, щоб інтегрувати як те, що було досягнуто, так і те, що не було досягнуто. На основі цього кваліфікаційного аналізу, а також чистої оцінки, яка зумовлює понесені витрати та прибутки, отримані відповідно до зазначених ліній раніше, успіх, який стверджується щодо санкцій проти Іраку, є лише обмеженим.

Іран: неоднозначна оцінка та проблема «перехресного вогню».

Справа з Іраном пропонує широкий спектр санкцій із низькою оцінкою, багато з яких були односторонніми на чолі з США, деякі з них є багатосторонніми, хоча й не санкціоновані ООН. Можна стверджувати про певний успіх у військовому стримуванні, Іран був частково стриманий у будівництві звичайної та нетрадиційної військової потужності. Певною мірою це було пов'язано із загальним економічним впливом від повного пакету санкцій, а також через дефіцит бюджету та кредитів, що змусило скоротити заплановані закупівлі зброї приблизно на 35 відсотків [41]. Це також було пов'язано зі ступенем значної багатосторонньої співпраці Заходу щодо експорту зброї, подвійного використання та експорту зброї масового знищення.

Щодо більшого економічного стимулювання та зовнішньополітичного впливу, якого прагнули Сполучені Штати, успіх був меншим, головним чином через обмеження багатосторонньої співпраці. Коли мова йде про нафту і газ, існує фундаментальна розбіжність інтересів між Сполученими Штатами з одного боку і Європою та Японією з іншого. Сполучені Штати менше залежать від

імпорту споживання нафти та газу, ніж їхні союзники. Різниця особливо помітна з точки зору важливості Перської затоки як такої, що відображається у відповідних позиціях для нафти ОПЕК у відсотках від загального обсягу імпорту нафти на рівні близько 50 відсотків для Сполучених Штатів, 85 відсотків для Європи та 80 відсотків для Японії.

Ось чому Закон про санкції проти Ірану та Лівії (ILSA) зосередив свою загрозу контрсанкцій, особливо проти європейських та інших інвестицій в іранський енергетичний сектор. Прихильники ILSA стверджують, що він був ефективним, що його загроза примусу допомогла відмовитися від великих європейських інвестицій та інших компаній, які могли більше втратити від санкцій проти їхньої торгівлі зі Сполученими Штатами, ніж отримати від торгівлі та інвестицій з Іраном. Однак такі оцінки серйозно знижують вартість внутрішньоальянсної напруги. ILSA багато вважали поєднанням залякування великої влади та як Сполучені Штати, які розігрують власну внутрішню політику. Серйозне випробування відбулося наприкінці 1997 року, коли французька компанія Total разом із російським Газпромом і малайзійською компанією оголосила про угоду з розробки природного газу на 2 мільярди доларів. Адміністрація Клінтона не вживала жодних заходів покарання так як могла б ще більше втратити ніж до цього. Такий самий розрахунок був зроблений щодо низьких подальших нафтових і газових угод, хоча й із усіма компромісами.

Сербія: Суперечливі оцінки

Випадок Сербії показує, як різні аналітики дають принципово протилежні оцінки успіху/невдачі. Сьюзен Вудворд і Соня Ліхт є одними з тих, хто вважає санкції радше негативними, ніж позитивними, тому вони ненавмисно посилювали політичну ідеологію Мілошевича, а також економічну позицію його державного апарату щодо розподілу дефіцитних товарів, послаблюючи та деморалізуючи опозицію [47]. З іншого боку, дехто бачить помітну модель у діях Мілошевича: він реагував на санкції, коли вони серйозно застосовувалися, але й відхилявся, коли міг. Девід Оуен, колишній британський міністр із закордонних справ, який був одним із провідних учасників міжнародних переговорів у 1993-

1994 роках, пише: «Я не сумнівався, що саме перспектива фінансових санкцій найбільше боялася Мілошевича: шанс уникнути будь-яких подальших економічних розширень був надто привабливим для нього в країні, щоб продовжувати нейтралізувати Караджича, після чого він перешкодив практично будь-якій угоді» [20]. Генерал Руперт Сміт, командувач миротворчими військами ООН у Боснії, висловив подібну думку, що перехід Мілошевича до більшої готовності запровадити санкції проти боснійських сербів суттєво послабив Караджича [27].

Можна було б навести й інші випадки, і вони також не були б остаточно обґрунтовані щодо ефективності чи неефективності санкцій. Загалом, незважаючи на те, що можна застосувати певні закономірності, головна парадоксальна вразливість цільової держави до виведеної примусової сили санкцій, з одного боку, та більш проблематична політична життєздатність у ряді аспектів, з іншого. Цей парадокс «вразливості-життєздатності» є наслідком трьох основних системних змін, які знаменують перехід до епохи після холодної війни: стратегічних змін кінця біполярності, економічних змін світової економіки та політичні зміни поширення демократизації, сприяючи та протидіючи ефективності санкцій.

Стосовно ООН і регіональних багатосторонніх організацій накладання обмеження, було частиною тенденції. У таких випадках, як Лівія, санкції ООН були меншими, ніж в Сполучених Штатах. Випадок з Нігерією частково є прикладом цього. Поштовх до відповіді на санкцію є змінений військовий режим президентських виборів у червні 1993 року, на якому явно переміг опозиційний кандидат лідер Мосхуд Абіола, і наступні грубі порушення прав людини, включаючи страту всесвітньо відомого дисидента Кена Саро-Віва та вбивство дружини вождя Абіолі. Проте найбільше, що ухвалила Генеральна Асамблея ООН у справі Нігерії, це необов'язкова резолюція, яка закликала Комісію ООН з прав людини «терміново звернути увагу» на спад у Нігерії – і навіть це викликало 42 голоси, які утрималися, і 12 голосів «проти», останній надійшов від 10 африканських країн, а також Китаю та Ірану.

Підводячи підсумок, цільові штати, як правило, більш вразливі, ніж були раніше. Їхня економіка більш відкрита, вони менш імовірно знайдуть захисника, і більш схильні відчувати тиск з боку внутрішньої еліти. Санкції можуть вдарити, і вони можуть завдати шкоди більше, ніж у попередні епохи. Безсумнівно, на сьогодні вони мають потенційну примусову силу. Але їх політична життєздатність є проблематичною в ряді аспектів. Самі економічні наслідки, які зараз можуть мати санкції, викликають серйозні етичні питання та глибокі гуманітарні проблеми. Внутрішня політика США глибоко розділена та суперечлива, що є більш актуальною проблемою для груп з обох сторін.

2.2. Особливості санкційної політики Сполучених Штатів Америки

Сполучені Штати обумовлюють найбільше економічних та фінансових санкції більше, ніж будь-яка інша країна. Політика санкцій може походити від виконавчої або законодавчої гілки влади. Президенти зазвичай запускають процес, видаючи виконавчий наказ (ЕО), який оголошує надзвичайний стан у країні у відповідь на «незвичайну» зовнішню загрозу, наприклад, «розповсюдження ядерної, біологічної та хімічної зброї» або «дії та політика Уряду російської федерації щодо України». Це надає президенту спеціальне повноваження (відповідно до Закону про міжнародні надзвичайні економічні повноваження) регулювати торгівлю щодо цієї загрози протягом одного року, якщо вони не продовжені президентом або не прийняті спільною резолюцією Конгресу. Виконавчі накази також можуть змінити санкції.

Конгрес, зі свого боку, може прийняти законодавство, яке вводить нові санкції або змінює існуючі, які він зробив у багатьох випадках. В тих моментах, коли існує кілька юридичних органів, як у випадку з Кубою та Іраном, можуть знадобитися дії Конгресу та виконавчої влади, щоб змінити або скасувати обмеження. Іноді дві гілки стикаються з приводу політики санкцій. Наприклад, у липні 2017 року Конгрес прийняв, а президент Дональд Дж. Трамп неохоче підписав законопроект про введення нових санкцій проти росії за втручання в

попередні президентські вибори в США. Законопроект, який обмежує можливість скасувати санкції Трампа проти росії, був прийнятий більшою кількістю голосів.

Понад два десятки існуючих програм санкцій США адмініструються Управлінням контролю за іноземними активами (OFAC) Міністерства фінансів, тоді як інші відомства, включаючи Державний департамент, Міністерство торгівлі, Міністерство внутрішньої безпеки та юстиції, також можуть відіграти важливу роль. Наприклад, держсекретар може назвати групу іноземною терористичною організацією або оголосити країну державою-спонсором тероризму, обидва з якими мають наслідки санкцій. (Заборони на поїздки також розглядаються Державним департаментом.) Державні та місцеві органи влади, зокрема в Нью-Йорку, також можуть сприяти зусиллям із примусу.

У 2019 році Сполучені Штати мали комплексні режими санкцій щодо Куби, Північної Кореї, Ірану, Судану та Сирії, а також понад десятків інших програм, націлених на фізичних та юридичних осіб, які мають відношення до певних політичних криз або певних видів прояву злочинної поведінки, наприклад як торгівля наркотиками. OFAC регулярно додає (і видаляє) записи до свого чорного списку підприємств і груп (загальновідомих як громадяни спеціального призначення або SDN). Тих, хто входить до списку, блокують, а громадянам

США, включаючи американські компанії та їхні активні іноземні філіали забороняють з ними співпрацювати. Під час президента Трампа OFAC включило до списку кілька високопоставлених осіб і політично пов'язаних компаній з Куби, М'янми, Нікарагуа та Венесуелі. Нещодавно агентство також звернуло увагу на виключення зі списку SDN деяких компаній, підконтрольних російським олігархам.

Спільно зі своїми союзниками уряд США розпочав усі зусилля, щоб зруйнувати фінансову інфраструктуру, яка підтримує терористів і міжнародних злочинців. Ця кампанія була зосереджена на воротах глобальної фінансової системи, міжнародних банків, і спиралася на кілька нових повноважень, наданих агентам США в дні після атаки.

23 вересня президент Джордж Буш підписав документ, який надав чиновникам Міністерства фінансів далекосяжні повноваження заморожувати активи та фінансові операції фізичних та інших організацій, підозрюваних у підтримці тероризму. Кілька тижнів по тому Буш надав Міністерству фінансів повноваження визначати іноземні юрисдикції та фінансові установи як «основну стурбованість відмиванням грошей». Тут потрібно звернути увагу на те, що Міністерству фінансів потрібна лише обґрунтована думка для проведення атаки на організації, які діють відповідно до цих законів.

Експерти кажуть, що ці показники докорінно змінили фінансове регуляторне середовище, значно підвищивши ризики для банків та інших установ, залучених у позитивну діяльність, навіть мимоволі. Центральна роль Нью-Йорка та долар у світовій фінансовій системі означає, що політика США відчувається в усьому світі.

Покарання за порушення санкцій можуть бути величезними у вигляді штрафів, втрати бізнесу та шкоди репутації. Федеральні органи та штат органів були особливо суворими у судовому переслідуванні банків в останні роки, врегулювавши принаймні п'ятнадцять справ із штрафами понад 100 мільйонів доларів США з 2009 року. У рекордній угоді найбільший кредитор Франції, BNP Paribas, у 2014 році визнав себе винним у обробці мільярдів доларів для занесення до чорного списку кубинських, іранських та суданських організацій. Банк оштрафований майже на 9 мільярдів доларів США, найбільший такий штраф в історії, і втратив право конвертувати іноземну валюту в долари для певних видів операцій на один рік.

Подібним чином ті, кого США зареєстрували як відмивача грошей, можуть отримати величезні збитки. У вересні 2005 року офіційні особи Міністерства фінансів назвали Banco Delta Asia (BDA) основною проблемою відмивання грошей, стверджуючи, що банк, що базується в Макао, був «добровільним писаком уряду Північної Кореї». Протягом тижня клієнти зняли 133 мільйони доларів, або 34 відсотки депозитів BDA. Фінансовий шок охопив весь світ, спонукавши інші міжнародні банки розірвати зв'язки з Пхеньяном.

«Цей новий підхід спрацював, зосередившись лише на поведінці фінансових установ, а не на класичній системі санкцій минулого», - написав у своїй книзі «Війна казначейства» (2013) Хуан Сарате, високопосадовець адміністрації Буша, який брав участь у боротьбі з тероризмом. «У цьому новому підході політичні рішення уряду не такі переконливі, як розрахунок відповідності фінансових установ на основі оцінки ризику».

Традиційно санкції забороняють тільки корпораціям і громадянам країни чи регіону вести бізнес із занесеною до чорного списку організацій (на відміну від санкцій ООН, які є глобальними за свою природу). Однак екстериторіальні санкції (іноді їх називають вторинними санкціями або вторинним бойкотом) призначені для обмеження господарської діяльності урядів, підприємств і громадян третьої країни. У результаті багато урядів вважають ці санкції порушенням свого суверенітету та міжнародного права.

В останні роки масштабні санкції США продовжували розпалювати гнів деяких сусідніх союзників. Керівництво Франції розкритикувало судове переслідування BNP Paribas США як «несправедливе» та вказало, що це матиме «негативні слідки» для двосторонніх відносин, а також для відносин США та ЄС. «Екстериторіальність американських стандартів, пов'язана з використанням долара, повинна змусити Європу мобілізувати себе для сприяння використанню євро як валюти для міжнародної торгівлі», – заявив міністр фінансів Франції Мішель Сапен.

Таке розчарування досягло піку після того, як Сполучені Штати вийшли зі Спільного всеосяжного плану дій 2015 року та пообіцяли відновити екстериторіальні санкції щодо європейських компаній, які вели бізнес з Іраном. У відповідь ЄС оголосив про створення «спеціального механізму», який, теоретично, дозволяє європейським компаніям торгувати з іранськими партнерами та обґрунтувати режим санкцій США. Однак вважає, що обхідний шлях, відомий як Instex, простим дипломатичним жестом.

2.3. Вплив економічних санкцій на Югославію

Санкції проти Союзної Республіки Югославія були введені в травні 1992 року. Через рік президент Сербії Слободан Мілошевич, у зв'язку зі падінням економічної ситуації в Югославії та загрозами посилення режиму, закликав прийняти Венс-Оуена мирний план на протидію боснійським сербам, які його відхилили. У серпні 1994 року він відповів на накладення санкцій на боснійських сербів, коли вони відмовилися від прийняття мирного плану Контактної групи, що продемонструвало різкі зміни щодо його заяви про підтримку боснійських сербів. У листопаді 1995 року в Дейтоні, штат Огайо, було укладено мирну угоду, Усе це дозволяє зробити висновок про успішність санкцій. Однак суть мирного плану, який передбачав два окремі утворення в складі Республіки Боснії та Герцеговини (Мусульмансько-Хорватська Федерація та Республіки Сербської), а також рішення щодо використання військово-повітряних сил НАТО в серпні 1995 року залишають сумнів під важливістю санкцій для початку війни в Боснії.

Соціалістична Федеративна Республіка Югославія (СФРЮ) була другою спробою югославських народів жити разом в одній державі. Перша Югославія, створена в 1918 році, об'єднала народи різного історичного походження: Сербія та Чорногорія, що були суверенними державами, які отримали незалежність на Берлінському конгресі 1878 року після століть османського панування; Словенія та Хорватія входили до відповідності Австро-Угорської монархії; Боснія і Герцеговина перебували під владою Османської імперії до 1908 року, коли вони були анексовані Австро-Угорщиною; і Македонія, як складова частина Сербії, перебувала під владою Османської імперії. Це призвело до виникнення плюрального суспільства, розділеного ключовими лініями розколу - національністю, релігією, мовою - і ще більш посиленого нерівномірного економічного та культурного розвитку. СФРЮ намагалася відновити ці розколи кількома способами. Одним із шляхів була конституція 1974 року, ухвалення якої

багато хто сприймає як відправну точку в розпаді Югославії. Конституція 1974 року встановила вільну форму федерації та досить безсильний федеральний уряд, причому складові частини федерації (шість республік і два автономних краю, Косово та Воєводина, які були частинами Сербії) були значною мірою автономією.

Крім того, комунізм, який існував у Югославії, відрізнявся від комунізму в інших країнах Центральної та Східної Європи через розрив Тіто і Сталіна наприкінці 1940-х років. Незалежність від Москви принесла Югославії особливі відносини зі США, які включали неявну гарантію особливого доступу до західних кредитів у обмін на нейтралітет Югославії та її військову здатність підтримувати сили Варшавського договору від вторгнення в Західну Європу [53 р. 104].

У 1980 році помер маршал Тіто. Його смерть залишилася порожнечу в харизматичному лідерстві в Югославії – він був символом незалежної політики, яку проводила країна. Спалах боргової кризи, спровокований дефолтом Мексики та Польщі, ускладнив отримання нових кредитів, а зростання процентних ставок посилилося через погашення старих. Після додаткового динамічного зростання Югославія увійшла в десятиліття економічної стагнації [46 р. 33]. Вирішення положення вимагало від федерального уряду більшої відповідальності за справи, але конституційна реформа могла забезпечити більший потужний центральний уряд, про що неможливо було домовитися між республіками. У результаті 1980-ті роки пройшли на фоні постійного погіршення економічних умов і численних спроб створити економічну політику, здатну обслуговувати зовнішній борг та одночасно відновлюючи економічне зростання всередині країни [53 р. 114].

У 1987 році змінилося керівництво Союзу комуністів Сербії, філії так само названої провідної політичної сили югославського суспільства - Союзу комуністів Югославії, і на перший план вийшов Слободан Мілошевич. Незабаром він став дуже популярним, скориставшись бажанням побачити народ Сербії об'єднаним. Візит Мілошевича до Косово і його

знаменита заява про те, що він подбає про те, щоб ніхто більше не кривдив сербів у Косово, зробив його чи не національним героєм.

У міру того, як федеративна держава дедалі більше руйнувалася, уряди республік стали все більш можливі. Погані економічні показники у 1980-х роках спричинили те, що республіку почали звинувачувати в усіх проблемах інших, що сприяло пробудження етнічної напруженості. Словенія та Хорватія, як багатші частини Югославії, скаржилися, що допомога біднішим членам Федерації уповільнює їхній прогрес, тоді як Сербія протестувала проти того, щоб до неї ставилися як до головного постачальника сировини та ринку, де можна було б продати дорогу продукцію.

Останньою спробою врятувати та реформувати СФРЮ був уряд Анте Марковича, який вступив на посаду в січні 1989 року. Як тільки він заступив на пост, то оголосив, що збирається почати комплексні економічні реформи, а також реформи, спрямовані на перетворення Югославії на багатопартійну парламентську демократію, яка б інтегрувала країну в європейські інститути. Однак, окрім конкуренції за владу, Марковичу також доводилося мати справу з різко зміненим міжнародним середовищем. У 1989 році закінчилася холодна війна, тому Югославія не мала того геополітичного значення, яке Сполучені Штати надавали їй раніше [54 р. 2]. З огляду на те, що триває дезінтеграція країни, а міжнародні фінансові інституції не бажають підкріпити реформу новими фінансовими механізмами, крах уряду Марковича не став несподіванкою.

Дегенерація політичної системи, а також зростання націоналізму вплинули на Лігу комуністів Югославії, і вона розпалася на 14-му з'їзді в 1990 році, ознаменувавши кінець партійного монолітизму. Як і в Сербії, націоналізм виявився виграшною картою в інших республіках, але комуністи зрозуміли це надто пізно, втративши владу всюди, крім Сербії та Чорногорії. Той факт, що етнічні партії отримали владу в усіх республіках, окрім Македонії [54 р. 6], став серйозною невдачею для тих, хто сподівався, що Югославія може залишитися разом у демократичних рамках. Єдиною

загальноюгославською партією був Альянс реформістських сил Югославії (СРСЮ) на чолі з Анте Марковичем. У Сербії та Чорногорії, останніх республіках, які провели багатопартійні вибори, погані результати виборів не стали несподіванкою, враховуючи підтримку, якою користувалася Соціалістична партія Мілошевича.

Майже весь 1991 рік пройшов на тлі дедалі більшого загострення міжреспубліканських і міжнаціональних відносин. Поворот до гіршого стався наприкінці червня 1991 року, коли словенський і хорватський парламенти проголосили незалежність і суверенітет. Югославський уряд відповів тим, що закрити усі пункти пропуску на кордоні Словенії з Італією, Австрією та Угорщиною, а також усі аеропорти на території цієї республіки. В результаті залучилося Європейське співтовариство (ЄС), яке вирішило наслати миротворчу призову війни (так звану «Трійку») до Югославії. Криза була тимчасово вирішена Бріонською декларацією щодо Югославії під егідою Європейського співтовариства, згідно з яким рішенням Словенії та Хорватії проголошувати суверенітет і незалежність були призупинені на три місяці. У контексті дедалі ширшої участі у вирішенні югославської кризи Європейське співтовариство вирішило, за погодженням з усіма зацікавленими сторонами в Югославії, скликати світову конференцію щодо Югославії в Гаазі (пізніше її продовжили в Брюсселі), яка мала на меті посередництво в припиненні конфлікту в колишній Югославії та в досягненні всеосяжного рішення югославської кризи. Його головою було призначено лорда Керрінгтона. Також було вирішено створити Арбітражну комісію у складі п'яти голів конституційних судів п'яти держав-членів ЄС. Комісію часто називали Комісією Бадінтера на честь її голови Роберта Бадінтера, голови Конституційного суду Франції.

Криза виникла після звіту комісії Бадінтера від 29 листопада 1991 р., в якому було виявлено, що Югославія розпадається на шість республік як її спадкоємців (на відміну від сербської точки зору, що Словенія та Хорватія відокремлені від Югославії, тому вони не можуть бути його наступниками). Друга доповідь Комісії від 15 січня 1992 року озвучила, що

сербське населення в Хорватії та Боснії і Герцеговині, це народ, що входить до відповідності Югославії, з правом на самовизначення. У цьому звіті також містилася думка Арбітражної комісії про визнання Боснії та Герцеговини, Хорватії, Македонії та Словенії.

Зіткнувшись із ескалацією насильства в Хорватії, що почалася наприкінці весни 1991 року, та дедалі більш напруженою ситуацією в Боснії та Герцеговині, Європейське Співтовариство вирішило створити економічний тиск. Словенія, як національно однорідна держава, залишилася недоторканою і почала повертатися до нормального життя. Наступним інструментом, доступним Співтовариству, було дипломатичне визнання або невизнання воюючих сторін. Парадоксально, але хоча комісія Бадінтера запропонувала визнати Словенію та Македонію, першими були визнані Словенії та Хорватії в січні 1992 року, а за ними – у квітні 1992 року Боснія та Герцеговини. Одностороннє визнання Словенії та Хорватії та наступне визнання Боснії та Герцеговини в поєднанні з наполегливим відхиленням Сербією пропозицій Керрінгтона зрештою призвели до провалу посередництва ЄС, зосередженого на мирній конференції.

Будучи прямою загрозою міжнародного світу та безпеки, 25 вересня 1991 року югославську кризу було включено до порядку денного Раді Безпеки. У жовтні 1991 року Генеральний секретар Перес де Куельяр визнав колишнього держсекретаря США Сайруса Венса своїм спеціальним посланником у Югославії. Венс продовжив виконувати свої обов'язки після приходу Бутроса Бутроса Галі. План Венса, який був додатком до доповіді Генерального секретаря Ради Безпеки 11 грудня 1991 року, являє собою план миротворчої операції ООН в Югославії (СООНО). Це тимчасово призупинило військові дії в Хорватії та спричинило перший розрив між Слободаном Мілошевичем і сербськими лідерами в Хорватії та/або.

З іншого боку ситуація невпинно погіршувалася. Конфлікти, які вперше виникли на початку березня, загострилися після визнання Боснії та Герцеговини 6 квітня 1992 року, що призвело до прийняття резолюції 752 Ради

Безпеки 15 травня 1992 року. Вона вимагала дотримання припинення угоди про вогонь, підписану 12 травня, про те, що всі форми вручення збройних сил за кордоном Боснії і Герцеговини, включаючи підрозділи Югославської народної армії та елементи хорватської армії, знову припиняються, а всі нерегулярні військові сили в Боснії і Герцеговині повинні бути розпущені та роззброєні. Після того, як резолюція 752 не була виконана, 30 травня 1992 року була прийнята резолюція 757, яка ввела санкції проти СР Югославії. Відзначаючи, що в складному контексті подій у колишній Соціалістичній Федеративній Республіці Югославія всі сторони несуть певну відповідальність за безкарність. Рада Безпеки засудила неспроможність офіційних органів Союзної Республіки Югославії вжити ефективних заходів для виконання вимог Резолюції. Також було наголошено про неприйнятність територіальних здобутків або змін, викликаних насильством, засудила порушення прав людини та основні свободи, включаючи практику етнічної чистки та навмисне пошкодження доставки продовольства та медичних товарів цивільному населенню. Рада Безпеки вирішила, що всі держави повинні прийняти такі заходи: заборонити імпорту, що йде з СРЮ, і заборонити продаж і постачання товарів і продуктів до СРЮ, за винятком поставок, призначених для медичних цілей, і харчових продуктів. Він також постановив, що всі держави не повинні надавати владі СРЮ або будь-якому комерційному, промисловому чи комунальному підприємству в СРЮ будь-які кошти або будь-які інші фінансові чи економічні ресурси. Також було заборонено повітряний рух, а також участь осіб і груп, які представляють СРЮ, у спортивних заходах. Нарешті, було прийнято науково-технічне співробітництво та культурні обміни та візити, а штат дипломатичних представництв і консульських установ СРЮ скорочено.

У той час як інсталяція передбачуваного обсягу та домену лише пояснює, на кого і що не вдалося, важливим елементом економічного управління держави є інструмент економічної політики, який покладається на досягнення цього. Щоб інструмент був названий економічним, він повинен

мати свою ціну, а це, у випадку з Югославією, збиток, завданий югославській економіці. Однак санкції були лише одними із гострих факторів, які посилили хронічний кризовий стан югославської економіки, і тому їх не можна аналізувати окремо.

Криза в економіці Югославії є кумулятивним результатом як хронічних, так і грубих факторів [46 р. 17]. Хронічні чинники були наслідком системних ендемічних характеристик, які призвели до окремих належного економічного середовища і, отже, неадекватної економічної політики. На користь інших соціалістичних держав, для яких характерна державна власність, югославська економіка базувалася на суспільній власності та самоуправлінні, складній системі, де фабриками володіли та керували робітники та їхні ради. Це призвело до ситуації, коли було незрозуміло, хто чим керує і хто відповідає за прийняття рішень.

Тут знову слід згадати Конституцію 1974 року, оскільки вона не тільки змінила існуючі тенденції до ринкової економіки (початкової реформи 1965 року), але також, сприяючи більшій автономії для складових частин Федерації, сприяла розпаду Югославії. Згодом потік товарів і послуг між республіками скоротився, а від спільної фіскальної політики було скасовано, що призвело до зменшення державних витрат між 1974 і 1978 роками [46 р. 18]. Наявний дефіцит було закрито за допомогою великих запозичень. Позиції, отримані від міжнародних фінансових установ, а також комерційних банків, також використовувалися для інвестицій, які мали на меті сприяти економічному розвитку, але призвели до появи ряду таких званих соціалістичних гігантів, які були надто великими, щоб бути гнучкими, щоб приєднатися до них на ринкові умови.

Внаслідок дії довгострокових структурних факторів однаково динамічні темпи зростання в шестидесятих і сімдесятих роках змінилися десятиліттям стагнації, а в першій половині 1989 р. – негативними темпами зростання. Це ще більше посилювалося гострими факторами, зокрема розпадом і війною в Югославії, а також санкціями ООН [46 р. 21]. У 1989 році потік товарів між

югославськими республіками був закритий, якщо згадати тільки сербський бойкот і відплату з боку Словенії. У 1990 році республіки взяли на озброєння практику несанкціонованого друкування грошей (так звані вторгнення в грошову систему), намагаючись таким чином зробити власну позицію більш вигідною з огляду на можливий розпад країни. Закриття ринків республіки посилилося в течії першої половини 1991 р., тоді як початок війни і здобуття незалежності Словенії та Хорватії сприяли повному розриву економічних зв'язків.

Як обумовлювалося раніше, санкції були спрямовані на зміну пансербської політики, яку проводила Югославія, шляхом встановлення економічних обмежень для подальшої допомоги боснійським сербам, так і через виборчу поведінку незадоволених громадян. Однак війна в Боснії повністю вибухнула лише після ухвалення резолюції 757 Ради Безпеки. Довгий час після цього примусу, здавалося, не впливав на зусилля уряду Югославії/Сербії допомогти боснійським сербам [42 р. 21]. Переломним моментом можна вважати травень 1993 року. Женевські переговори, організовані Лондонською конференцією ООН по Югославії та підспівуванням Сайруса Венса від імені та лорда Девіда Оуена від імені Європейського співтовариства, завершилися планом Венса-Оуена щодо угоди про припинення війни, розведення військ і демілітаризацію Боснії та Герцеговини. Він створив план конституційної системи Боснії та Герцеговини як децентралізованої держави, що складається з десяти провінцій на основі етнічних, географічних, економічних, транспортних, культурних та інших також відповідних критеріїв. План був прийнятий і підписаний в Афінах для посередництва Греції представниками боснійських мусульман, хорватів і сербів, тоді як згода Караджича мала бути підтверджена Зборами Республіки Сербської.

З ескалацією насильства навесні 1995 року, яка, безумовно, є найтрагічнішою частиною війни, ситуація в Боснії, здавалося, зайшла в глухий кут. Однак ситуація в Хорватії почала змінюватися. Прийняття плану Венса 1991 року заморозило існуюче на той час, коли майже третина території Хорватії контролювалася сербами. На початку травня 1995 року в ході операції

«Блискавка» хорватські війська повернули Західну Славонію - територію, яку серби утримували в колишньому Західному ООН. Операція «Буря» досліджувалася на початку серпня, коли хорватські війська реінтегрували значну частину самопроголошеної сербської держави зі столицею Кніном. Швидкість хорватської перемоги, а також показ втручання з боку Белграда стали для багатьох несподіванкою, що навело на висновок, що країна щойно відкрила шлях для поділу Боснії між Мілошевичем і Туджманом [43 р. 2].

А тим часом НАТО підготувало власну відповідь на штурм безпечних зон. У вересні, після сербського обстрілу Сараєво, бомбардувальник НАТО позбавили армію боснійських сербів зв'язків командування та управління та змусили її відвести важке озброєння з околиць Сараєво. Моментом скористалася армія Боснії і Герцеговини. За допомогою боснійських хорватів і хорватських урядових військ вони захопили величезну частину території в західній Боснії, утримавши щонайменше 52% території. Тоді адміністрація США зажадала від них зупинитися [35 р. 3].

У міру того, як війна ставала все більшою жорстокою, кількість загиблих, згвалтованих і переміщених осіб швидко зростає. Обстріл мирного населення, етнічні чистки та концтабори стали реальністю Боснії. Однак військової рішучості Заходу не було. Країни, що надали військовим до миротворчої операції ООН, особливо Франції та Великої Британії, які ініціювали участь ООН і лобіювали активнішу гуманітарну діяльність, заперечували проти більшого використання військової сили, побоюючись, що їхні солдати на місці можуть опинитися під загрозою, а не Сполучені Штати. Проте використання військово-повітряних сил НАТО у серпні 1995 року підтвердило, що це не так і що подібні дії застосовувалися, якби вони були раніше, якщо б були настільки успішні результати.

Враховуючи невелику збільшення Югославії у світовій економіці (менше 1% світового експорту та імпорту), витрати на санкції, які підтримують міжнародне співтовариство, здаються незначними, що наводять на висновок, що всі згадані альтернативи є гіршими відповідно до санкцій на

Югославію. Тим не менш, життя після застосування санкцій було зовсім недешевим, що зробило інші альтернативи все більш конкурентоспроможними. Залишається побачити, що зусилля зі стабілізації Боснії увінчаються успіхом, порушують напруженість між хорватами та мусульманами в Мостарі, а також більшість сербів, які йдуть із Сараєво після його приєднання до сучасної Федерації ВН, демонструють, що кількість малоетнічної частини Боснії, склад якої має істотне значення для того, щоб відрізнити мир від простого припинення вогню, залишилася позаду. Вибори у вересні 1996 року, на створення спільних інституцій, які об'єднують різні спрямовані етнічні анклав, ще більше показали, що значною мірою відчуженими почуваються три національні спільноти. Створення нового способу мислення та більш толерантного суспільства буде тривалим процесом, який може виявитися ще важливим для міжнародної спільноти, ніж зупинити війну, яка тривала два роки.

Підводячи підсумок, югославська федерація була слабо побудована з головною турботою про сприяння братерства та єдності післявоєнної Югославії [19 р. 823], не змогла змінити економічні проблеми та політичні антагонізми, поляризовані навколо національних питань. Криза досягла апогею після холодної війни, коли Югославія втратила значущу частину свого геополітичного значення для Сполучених Штатів. У процесі розпаду були створені незалежні держави Словенії, Хорватії, Боснії і Герцеговини та Македонії. Враховуючи значний відсоток сербського населення в Хорватії та Боснії (12% і 33% відповідно), а також прихід до влади Мілошевича на основі сербського націоналізму, спалах війни був неминучим. Націоналізм виявився виграною картою і в нових незалежних державах. У такій ситуації санкції розглядалися як інструмент для припинення війни шляхом стримування сербської політики Мілошевича. Говорячи термінологією Болдуїна, головною санкцією було припинення бойових дій, порушено гуманітарне право та всі форми втручання в територіальну цілісність держави. Проте той факт, що заходи були застосовані лише проти СРЮ, хоча Рада зазначила, що - в дуже

складному контексті подій у колишній СФРЮ всі сторони несуть певну відповідальність за тривалість, можна пояснити важливість прихованого або невикладеного, сербська політика, яку проводив сербський президент Мілошевич, сприймалася як головна загроза світу, тому санкції були спрямовані або на зміну його політики, або на усунення його від влади. Що стосується правлячої еліти, санкції мали на меті виразити сильне моральне несхвалення та накласти економічні обмеження на подальшу допомогу військовим зусиллям боснійських сербів. Щодо звичайних людей, на життя яких санкції мали найбільше вплинути, очікувалося, що як ізоляція, так і погіршення умов життя призведуть до невдоволення, яке, у свій час, через виборчу поведінку призведе до виконання вимог міжнародного співтовариства.

РОЗДІЛ 3.

ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРИМУВАННЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Вважаючи економічні санкції основним інструментом розв'язання або обмеження конфліктів, необхідно проаналізувати ефективність санкційної політики з огляду на російську агресію проти України. З одного боку, економічні санкції можна розглядати як частину стратегії розбудови миру. З іншого боку, санкційна політика описується як набір засобів для запобігання ескалації конфлікту, але в деяких дискусіях піднімається питання вдосконалення процедур накладення санкцій для досягнення цілей такого економічного обмеження, спрямованого на вирішення конфлікту.

З березня 2014 року ЄС поступово запровадив обмежувальні заходи (санкції) проти Росії, спочатку у відповідь на незаконну анексію Криму та Севастополя та навмисну дестабілізацію України. У світлі російської агресії проти України позиції щодо запровадження санкцій проти росії розділилися на деякі групи всередині ЄС. Перша група, до якої увійшли Польща, країни Балтії, Велика Британія, Північні країни, засудила російську агресію проти України та пропагувала жорсткий режим санкцій проти росії. «На протилежному кінці спектру Болгарія, Кир, Греція, Італія, Словенія, Португалія та Іспанія, а також Угорщина та Австрія були схильні співпрацювати з країною через зростання економічних зв'язків, культурних і релігійних зв'язків та/або відсутність недавніх конфліктів. І 23 лютого 2022 року ЄС розширив санкції у відповідь на визнання непідконтрольних уряду територій Донецької та Луганської «областей» України та введення російських збройних сил у ці райони. Після 24 лютого 2022 року у відповідь на військову агресію росії проти України ЄС масово розширив санкції. Він додав значну кількість осіб та організацій до санкційного списку та вжив безпрецедентних заходів з метою послабити

економічну базу росії, позбавити її критичних технологій і ринків і суттєво обмежити її здатність вести війну.

Паралельно було розширено режим санкцій ЄС щодо Білорусі у відповідь на причетність країни до агресії росії проти України. Це на додаток до санкцій проти Білорусі, які вже діяли. Цей режим санкцій складається з низки фінансових, економічних і торгових заходів.

Результати дослідження М. Сілва П та З. Селден демонструють «скромну позитивну кореляцію між економічною взаємозалежністю та підтримкою санкцій серед держав-членів ЄС» [45 р. 229]. Це означає, що «більш взаємозалежні держави будуть більше проти санкцій проти Росії, ніж ті держави, які мають низький рівень взаємозалежності». «Навпаки, найбільше проти введення санкцій виступають ті держави, які є принаймні економічно взаємозалежними, тоді як деякі з найбільш взаємозалежних держав найбільше підтримують санкції» [45 р. 230].

Перед повномасштабною війною проти України кількість прихильників запровадження санкцій проти Росії серед членів ЄС супроводжувалася «голубиною» стороною, яка намагалася перешкодити прийняттю такого рішення. П. М. Сільва П та З. Селден виявили, що «більшість держав-членів ЄС, які особливо піддаються агресивним діям Росії, наприклад країни Балтії, рішуче виступають за запровадження санкцій, незважаючи на те, що вони можуть втратити більше, ніж більшість членів ЄС. з точки зору торгівлі» [45 р. 231-232].

Після анексії росією півострова Крим у 2014 році Євросоюз запровадив економічні санкції проти російської федерації.

Економічні санкції спрямовані на обміни з росією в окремих секторах економіки. Режим санкцій, що встановлює ці економічні санкції, описується в Рішенні Ради 2014/512/CFSP [11] та Регламенті Ради (ЄС) № 833/2014 [17].

Станом на 21 липня 2022 року режим економічних санкцій передбачає такі заходи:

- заборона торгівлі зброєю;

- заборона державного фінансування або фінансової допомоги для торгівлі з росією чи інвестицій у неї;
- заборона на інвестиції та внески в проекти, що співфінансуються російським фондом прямих інвестицій;
- заборона на експорт товарів подвійного призначення, а також предметів передових технологій, які можуть сприяти обороноздатності та можливостям безпеки росії;
- заборона на експорт квантових обчислень, передових напівпровідників, чутливого обладнання, транспорту та хімікатів;
- заборона на трансляцію в ЄС деяких російських державних ЗМІ;
- заборона експорту товарів для використання в нафтовій промисловості;
- заборона на нові інвестиції в енергетику;
- заборона певних операцій в авіаційній сфері;
- заборона на російських вантажних операторів;
- заборона доступу до портів і шлюзів ЄС;
- заборона на експорт морських навігаційних товарів;
- заборона на експорт предметів розкоші;
- заборона на імпорт вугілля;
- заборона на імпорт чавуну та сталі;
- заборона на імпорт цементу, гумових виробів, деревини, спиртних напоїв, лікерів, високоякісних морепродуктів;
- заборона імпорту морської сирової нафти та надання послуг з транспортування нафти;
- заборона імпорту золота;
- заборона на експорт товарів, що сприяють зміцненню промислового потенціалу росії;
- заборона на фінансування російського уряду та Центрального банку, а також заборона всіх тих операцій, пов'язаних з управлінням резервами та активами Центрального банку;

- заборони на ряд фінансових взаємодій, послуг фінансового рейтингу та операцій з росією, а також заборони на надання банкнот і продаж цінних паперів;
- відключення деяких російських банків від системи обміну повідомленнями SWIFT;
- заборона надання високовартісних крипто-послуг і довірчих послуг;
- повне виключення росії з державних контрактів і європейських грошей;
- заборона на надання трастів;
- заборона на прийняття депозитів;
- Індивідуальні обмежувальні заходи.

Заходи полягають у забороні на поїздки та фінансових заходах (заморожування активів і заборона на доступ до коштів або економічних ресурсів), які наразі спрямовані проти 1206 осіб та понад 108 організацій, відповідальних за підриг територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України. [10] [12].

З 2014 року щодо Криму та Севастополя введені обмеження на торгівлю та інвестиції [13] [16].

У 2022 році також були введені обмеження на торгівлю та інвестиції щодо непідконтрольних уряду територій Донецької, Херсонської, Луганської та Запорізької областей України [14] [18]. Заходи в ньому дуже схожі на заходи щодо Криму та Севастополя. З 2020 року щодо Білорусі запроваджено широкий спектр обмежувальних заходів, включаючи економічні санкції, індивідуальні обмежувальні заходи та обмеження торгівлі [9] [15].

Санкції США є найпотужнішими у світі та є інструментом агресивної політики, який дозволяє Сполученим Штатам застосовувати фінансові та політичні покарання, за винятком вступу у війну з іноземною державою [52]. Російське вторгнення в Південну Осетію, Грузія, у 2008 році поклало початок періоду тривалого ігнорування російською федерацією міжнародного права та грубого порушення національного суверенітету країн колишнього Радянського

Союзу. Через обмежену міжнародну реакцію на вторгнення росії у 2008 році президент путін сміливо планував експансію та вторгнення та анексію Криму в Україні в 2014 році. США та Європейський Союз (ЄС) відповіли на російське вторгнення та анексію Кримського півострова в 2014 році санкціями, спрямованими проти російських економічних інтересів. Результати цих санкцій були ефективними, оскільки вони скоротили російський ВВП більш ніж на 2% у 2015 році, спровокувавши рецесію в російській економіці.

Рисунок 3.1. Річний відсоток зростання ВВП Світового банку рф 1990-2022 рр. (складено автором на основі джерела U.S. Department of State)

З 2014 року кількість санкцій проти росії невинно зростає, але їх кількість менша за кількість санкцій, запроваджених після вторгнення росії в Україну в лютому 2022 року. Кількість санкцій проти росії з лютого 2022 року є більшою, ніж будь-які санкції проти Північної Кореї, Ірану та інших держав разом узятих. Тепер, понад півтора року їхньої війни в Україні, росія змогла вести бойові дії, незважаючи на перешкоди, створені для їх економіки, військового та промислового комплексу. Російська держава значною мірою фінансується за рахунок незаконної діяльності, продажу зброї та енергії та інвестицій олігархів. Рівень корупції, відмивання грошей і відмивання грошей на основі торгівлі дозволяє країні безкарно обходити багато чинних санкцій. За останній рік

російські олігархи повернули близько 152 мільярдів доларів із заморожених активів, які були під санкціями у 2022 році [7].

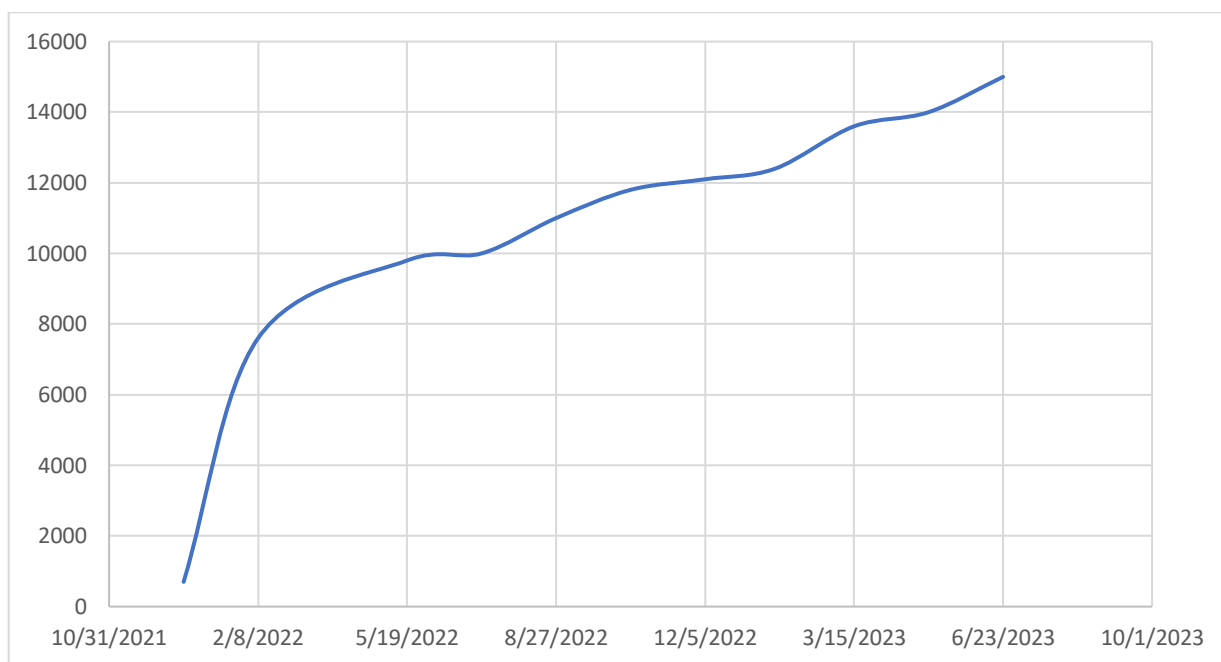

Рисунок 3.2. Кількість санкцій запроваджених на росію з лютого 2022 року (складено автором на основі джерела <http://surl.li/ogyut>)

Найнадійніша неофіційна координація санкцій на сьогоднішній день передувала російському вторгненню в Україну в 2022 році. Росія почала накопичувати значну кількість військ на українському кордоні в листопаді 2021 року. Це дало США та Європі три місяці до вторгнення обговорити та спланувати скоординоване втручання, якщо росія нападе на Україну. Протягом кількох місяців відкрито погрожували багатосторонніми санкціями з метою стримування. Однак це були не єдині політичні інструменти, які використовувалися. Точні деталі загрозливих санкцій залишалися неоднозначними, намагаючись посилити їхній потенційний стримуючий ефект, але багатопланові зусилля зі стримування росії не завадили їй прорахуватись і зрештою атакувати Україну.

Оскільки до вторгнення залишалося більше трьох місяців для розгляду обмежувальних заходів, спостерігався незвичайний рівень планування та попередньої координації з боку США, ЄС і Великобританії. До них приєдналися інші держави, стурбовані прецедентом, створеним росією, сукупно охоплюючи країни, на економіку яких припадає більше половини світової економічної

діяльності. Звичайно, існують відмінності в конкретних заходах, що застосовуються, їхньому розкладі та послідовності, а також у списках конкретних осіб і фірм, які є ціллю в різних юрисдикціях. Незважаючи на цю різницю, нинішні санкції є наймасштабнішими з тих, що коли-небудь застосовувалися до росії або до країни, яка раніше була так само широко інтегрована в світову економіку. З огляду на це, в обговореннях санкцій проти країн було багато гіпербол і коментарів, що вводять в оману.

Процес запровадження санкцій США контролюється Управлінням контролю за іноземними активами (OFAC) Міністерства фінансів США. OFAC є провідним органом у сфері санкцій, оскільки він відповідає за їх виконання від імені уряду Сполучених Штатів. Рада ЄС відповідає за ухвалення, внесення змін, скасування або поновлення санкцій для ЄС. Управління політики та впровадження економічних санкцій Державного департаменту США (DoS) відповідає за розробку та впровадження санкцій для протидії загрозам національній безпеці та співпрацює з Конгресом над розробкою законопроектів, спрямованих на досягнення цілей зовнішньої політики США. Міністерство фінансів США використовує OFAC як для адміністрування, так і для забезпечення виконання економічних і торгових санкцій [52]. Санкції OFAC поширюються не лише на фінансові установи, а й на всіх фізичних та юридичних осіб США. OFAC може накладати санкції на осіб, місця, організації та контролювати їх, щоб унеможливити заборонені транзакції. OFAC контролює накладені санкції та забезпечує їх дотримання в поєднанні з іншими функціями DoS, Міністерства торгівлі та Міністерства юстиції (DOJ) [51]. Як правоохоронний орган, OFAC веде список громадян спеціального призначення (SDN) на своєму веб-сайті та оновлює список кожні кілька днів. Підприємства фільтрують дані для інформації, що стосується SDN та інших тегів для санкційних клієнтів, IP-адрес, бортових номерів літаків, номерів суден і місць транзакцій, щоб відповідати інформації про санкції OFAC [52].

Окрім SDN, OFAC підтримує зведені списки санкцій і програми санкцій у країнах. Кожна програма санкцій унікальна, оскільки кожна країна та економічне

ембарго різні. Система позначення програмою інформації про санкції переповнена даними. Лише з 2022 року кількість санкцій проти росії є величезною та показує кількість фізичних осіб, літаків, кораблів та організацій, які були введені під санкції кожною країною. Хоча системи OFAC оновлюють і відстежують теги облікових записів, компаній, осіб і активів, системи санкцій ЄС і ООН відрізняються та не відповідають законодавству США, оскільки всі країни мають різні геополітичні цілі та заходи для застосування санкцій. Обсяг даних для відстеження є прогалиною в відсутніх або вже санкціонованих «речах».

Що стосується процесу ЄС, санкції надсилаються на затвердження Верховному представнику ЄС із закордонних справ і політики безпеки Ради ЄС або державам-членам [23]. Процес ухвалення зазвичай займає дванадцять місяців, але обмежувальні заходи займуть менше часу до схвалення ухвалення. Держави-члени ЄС зобов'язані впроваджувати та застосовувати обмежувальні заходи чи санкції після їх ухвалення.

Швидкість і координація між ЄС, США та США щодо запровадження санкцій проти росії є свідченням партнерства та історії НАТО та західноєвропейських альянсів. Хоча процес санкцій ЄС зазвичай триває щонайменше через шість місяців після вторгнення в Україну в 2022 році, ЄС і США вже координували свої дії та впроваджували свої санкції. ЄС може доповнити санкції ООН або запровадити більш суворі та цілеспрямовані заходи, щоб зробити санкції більш ефективними та агресивними. Саме ці життєво важливі стосунки та скоординовані зусилля дозволяють запроваджувати справді ефективні санкції.

Незважаючи на те, що санкції проти росії були більш масштабними, ніж санкції проти інших країн в історії разом узятих, країна не зазнала економічного колапсу, очікуваного багатьма акторами міжнародного простору, які ввели санкції, і все ще здатна підтримувати фінансування війни. У той час як США значно випередили всі інші країни в санкціях проти країни, російська економіка та здатність вести війну зберегли стабільний, хоча і крихкий стан.

ЄС схвалив санкції проти багатьох осіб і активів відповідно до США і наклав заборону на SWIFT для 10 російських банків, обмеживши їхній безпосередній доступ до коштів і транзакцій [23]. Санкції ЄС заблокували активи на суму 300 мільярдів євро з резервів Центрального банку, а також близько 20 мільярдів євро активів для 1500 осіб, підданих санкціям ЄС [24]. ЄС, НАТО та інші країни обмежили доступ до енергоносіїв і транспорту, а також встановили обмеження на обсяги експорту сирої нафти за ціною 60 доларів за барель, що значно нижче міжнародної вартості [30]. Росія пом'якшила нафтовий дефіцит, продавши значно більше, ніж обмеження свого експорту, до КНДР в обмін на боєприпаси, до Китаю на мікročіпи та електроніку для ракет, а також до Індії за готівку. Російські санкції щодо безпілотників і боєприпасів не змогли запобігти постачанню турецьких та іранських безпілотників і боєприпасів із КНДР, Китаю, Ірану та інших колишніх радянських країн.

За даними Європейської ради, «санкції включають цілеспрямовані обмежувальні заходи (індивідуальні санкції), економічні санкції та візові заходи». До жовтня 2022 року Європейська Рада ЄС оголосила вісім пакетів санкцій проти росії. Усі аносували вісім пакетів санкцій від 23 лютого, 25 лютого, 2 березня, 15 березня, 8 квітня, 3 червня, 21 липня, 6 жовтня 2022 року відповідно. Це зробило росію найбільш санкційною державою у світі. Восьмий пакет санкцій спрямований на встановлення «цінового ліміту, пов'язаного з морським транспортуванням російської нафти для третіх країн, і подальших обмежень на морське транспортування сирої нафти та нафтопродуктів до третіх країн... розширення заборони на імпорт сталевих продукції... деревини». целюлоза та папір, сигарети, пластмаси та косметика, а також елементи, що використовуються в ювелірній промисловості» («ЄС приймає свій останній пакет», 2022). «Застосування санкцій щодо фізичних та юридичних осіб, які брали участь в організації незаконних «референдумів», представників оборонного сектору та відомих осіб, які поширюють дезінформацію про війну» («ЄС ухвалює свій останній пакет», 2022).

Підводячи підсумок, можна сказати, що всі санкції, які накладаються на російську федерацію з моменту анексії Криму, розділено на кілька категорій. Перша категорія санкцій стосується «блокуючих» санкцій у вигляді заморожування активів. «Такі санкції були введені індивідуально проти президента росії путіна та інших представників російської бізнесової та політичної еліти». Друга категорія санкцій зосереджена на фінансовій системі та «включає блокуючі санкції проти великих російських банків і фінансових установ, обмеження операцій з іншими».

Заходи, які були вжиті інституціями ЄС і США шляхом видалення окремих російських фінансових установ із системи SWIFT, заборони всіх російських операцій з ЦБ РФ. Третя категорія, як зазначили Е. Чачко та Дж. Бентон Хіт – це енергетика, коли «Сполучені Штати заборонили імпорту російської нафти, зрідженого газу та вугілля, а також будь-які нові інвестиції США в російську енергетику. сектор». Шостим пакетом санкцій Європейська Рада ввела санкції на «купівлю, імпорту або передачу сировини нафти та деяких нафтопродуктів з росії в ЄС».

Четверта категорія відноситься до міжнародної торгівлі. «Сполучені Штати та інші країни запровадили експортний контроль, спрямований на те, щоб обмежити доступ до необхідних товарів і технологій, а також перешкодити нарощуванню військової сили». Крім того, у відповідь на незаконний «референдум», проведений росією в Донецькій, Луганській, Запорізькій та Херсонській областях, адміністрація президента США оголосила про нові економічні обмеження, «націлені на кілька підставних компаній за межами росії, які були створені цього року для допомоги великим російським постачальникам для ухиляння від санкцій».

П'ята категорія стосується перевезень шляхом закриття повітряного простору від російських літаків через заборону російського «Аерофлоту», його повітряного простору як для пасажирів, так і для вантажів. Ці заходи оголосили США, ЄС, Великобританія, Ісландія, Швейцарія, Канада та інші держави. Шоста

категорія «ці заходи супроводжувалися відтоком приватних акторів. BP, Apple, McDonald's, Mastercard і Visa, серед інших, призупинили роботу в росії».

Нарешті, обмеження на поїздки для російських громадян. Після дебатів щодо заборони російським туристам в'їжджати на територію Євросоюзу деякі члени ЄС охоче погодили введення такого обмеження. У вересні 2022 року була оголошена спільна заява країн Балтії та Польщі щодо обмеження росіян на в'їзд до їхньої країни. Разом з вищезазначеним рішенням в кінці вересня уряд Фінляндії оголосив про обмеження в'їзду російських туристів на свою територію.

Незважаючи на те, що росія своєю агресивною імперіалістичною політикою протягом усієї історії порушувала суверенітет, територіальну цілісність інших держав, а також міжнародне право, безпрецедентне вторгнення в Україну змусило міжнародне співтовариство об'єднатися у відповідь на такі дії держави-агресора. Повномасштабна війна проти України створила прецедент у сучасних міжнародних відносинах, який не варто ігнорувати. Тому санкційна політика як інструмент послаблення держави-агресора реалізується провідними державами. Війна, розв'язана росією, відкрила нову еру війни, яка включає не лише звичайну, кібер- чи дипломатичну війну, а й економічну війну, що означає, як заявив президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн, «найжорсткіші санкції, які коли-небудь були у світі».

Тим не менш, ефективність санкцій залишається важко оцінити в короткостроковій перспективі через відсутність даних від цільової росії, яка все ще поширює дезінформацію про свою «зростаючу силу» після введення санкцій. Президент виступав на Східному економічному форумі у Владивостоці 7 вересня 2022 року про те, що «замість того, щоб мати ефект, якого бажав Захід, санкції погіршували якість життя європейців, а бідніші країни втрачали доступ до їжі».

Подібні заяви свідчать не лише про нехтування країною міжнародним правом та її бажання продовжувати війну проти суверенної держави, а й про спроби вказати на безкарність своїх дій. Тому перемога у війні з впевненим у своїй безкарності ворогом може бути досягнута як військовими та економічними засобами, так і єдністю партнерів і союзників України.

Як зазначалося вище, санкції найменше зачіпають авторитарні держави, а весь тягар санкцій несуть громадяни держави-мішені. Тому необхідно вивчати сфери, які найбільше вплинуть на російську економіку. Для досягнення цієї мети перспективним є дослідження розумних санкцій, а також ефективності вже запроваджених санкцій. Проте економічні санкції проти агресивної росії мають супроводжуватися нарощуванням військової спроможності Збройних Сил України для забезпечення перемоги України над державою-агресором, що може бути досягнуто в умовах військової перемоги України та подальшої демілітаризації росії.

Повномасштабна війна росії проти України призвела до проблеми переосмислення визначення національної безпеки, національних інтересів та єдності західного світу. Основний принцип реалістичного підходу до міжнародних відносин полягає в тому, що перед лицем загрози спільні дії держав є більш ефективними, ніж дії держави, яка знаходиться поодиноці. Неспровокована російська військова агресія в Україні спричинила безпрецедентні заходи з боку західного світу, особливо ЄС, який, як зазначалося, має різні політичні уподобання та погляди на санкції проти держави-агресора.

Незважаючи на те, що росія своєю агресивною імперіалістичною політикою протягом усієї історії порушувала суверенітет, територіальну цілісність інших держав, а також міжнародне право, безпрецедентне вторгнення в Україну змусило міжнародне співтовариство об'єднатися у відповідь на такі дії держави-агресора.

Тим не менш, ефективність санкцій залишається важко оцінити в короткостроковій перспективі через відсутність даних від цільової росії, яка все ще поширює дезінформацію про свою «зростаючу силу» після введення санкцій.

Подібні заяви свідчать не лише про нехтування країною міжнародним правом та її бажання продовжувати війну проти суверенної держави, а й про спроби вказати на безкарність своїх дій. Тому ефективність санкцій як альтернативи військовому конфлікту має бути додатково досліджена, виходячи з

того факту, що точна емпірична оцінка ефективності санкцій складається з двох причин: часові рамки та доступ до даних.

Хочемо наголосити, що поки в Україні триває війна, тема санкційної політики проти росії залишається актуальною. Країна-агресор залишається однією з найбільших потенційних загроз у світі як терористична держава, яка використовує ядерний шантаж, чинить геноцид українського народу, нехтує міжнародним правом та кордонами інших держав, а також погрожує світу розв'язуванням нової світової війни. Санкції, запроваджені проти росії, є безпрецедентними, але можна передбачити, що у зв'язку з подальшими злочинними діями на території України вони будуть посилюватися.

ВИСНОВКИ

Дослідження політики економічних санкцій є відносно новим напрямом у політології міжнародних відносин, який почав активно розвиватись із закінченням біполярності, поширенням ліберально-ринкової моделі народного господарства, посиленням процесів глобалізації й економічної інтеграції. Важливим чинником, що в 1990-х рр. вплинув на розгортання процесів застосування політики санкцій, стало зникнення ідеологічного протистояння, яке розблокувало діяльність міжнародних організацій та уможливило використання державами їхнього санкційного потенціалу для просування національних інтересів у сфері зміцнення безпеки на глобальному й регіональному рівнях. Підсумовуючи викладене в працях із цієї проблематики, політику санкцій можна охарактеризувати як процес просування національних інтересів держав через механізм прийняття рішень із застосування санкцій та їх здійснення як на односторонньому рівні, так і в рамках діяльності міжнародних організацій. У такий спосіб політика санкцій заключає в собі інструментальний характер у вирішенні провідних та зовнішньополітичних завдань держав, націлена на захист та просуванні їхніх національних інтересів, в період неможливості використання воєнно-силового потенціалу.

Водночас за окремих міжнародно-політичних обставин реалізація політики санкцій може виявитися контрпродуктивним способом вирішення цілей зовнішньої політики, призводитиме до ускладнення соціально-економічного становища держав, регіонів, погіршуватиме ситуацію з правами і свободами людини, сприятиме формуванню нових роз'єднувальних геополітичних ліній аж до розпалювання широкомасштабного збройного конфлікту, насамперед у регіоні розташування держави-об'єкта. Тож оптимальне забезпечення національних інтересів держав через політику санкцій зумовлюється такими обставинами:

- широкою міжнародно-політичною підтримкою зі сторони наддержав на всіх стадіях їх впровадження, при умові що їхні національні інтереси у цільовій країні збігаються;
- сформованою нормативно-правовою базою, що визначає принципи та регламентує специфіку впровадження політики санкцій щодо цільової держави;
- інституційним забезпеченням реалізації санкційних заходів;
- експортно-імпортною залежністю цільової країни від держави-санкціонера, що в більшості випадків гарантується колишніми позитивними політичними відносинами між державами, яка застосовує санкції, та державою-об'єктом;
- поміркованістю політичних цілей, які керуються політикою санкцій, що перебувають у вимірі зовнішньополітичної діяльності країни-об'єкта, але не сфокусовані особисто на зміну політичного режиму в цільовій державі;
- фактичною присутністю сформованих політичних сил/опозиції в країні-об'єкті, які мають зовнішньополітичну орієнтацію на державу, що здійснює політику санкцій, підтверджуючи готовність врахувати та забезпечити її цілі за присутності існування механізмів впливу населення на прийняття політичних рішень.

Розпад біполярності і припинення притаманного їй геополітичного протистояння створили для держав-членів ООН унікальну можливість ефективно просувати національні інтереси в рамках роботи санкційного механізму Об'єднаних Націй, насамперед зосереджені у сфері зміцнення міжнародного миру й безпеки.

Відстоюванню національних інтересів держав через політику санкцій у рамках ООН сприяв і сформований санкційний механізм організації, який передусім представлений діяльністю Ради Безпеки та Генеральної Асамблеї. Водночас ретельний аналіз повноважень цих двох інститутів ООН свідчить про те, що вони мають частково взаємодоповнюючі і взаємовиключні функції в накладанні санкцій, що може за певних міжнародно-політичних обставин бути

використано або з метою оперативного прийняття рішень щодо санкцій, або, навпаки, стати гальмівним чинником у тривалому процесі дипломатичного обговорення формату санкційних заходів.

Суттєву роль у збільшенні можливостей країн просувати свої безпекові й економічні інтереси через політику санкцій в ООН відігравала та обставина, що санкційні резолюції Рада Безпеки ухвалює із залученням регіональних угод, організацій, враховуючи зовнішньополітичний підхід регіональних потуг і країн геополітичного довкілля держави-об'єкта, що дозволяє уникнути створення нових роз'єднувальних ліній у зонах конфліктів.